

TÜRK KLASİKLERİ-ÖYKÜ

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Küçük Şeyler

SAMİ PAŞAZADE SEZAI

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: 3690

AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: 2512

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE EDİTÖR

Doç.Dr. Gökhan Tunç

OSMANLI HARFLERİNDEN LATİN HARFLERİNE
ÇEVİRİ VE SÖZLÜK

Yrd.Doç.Dr. Halit Bıltekin

Yrd.Doç.Dr. Ebru Özgün

Arş.Gör. Buğra Oğuzhan Uluüz

GÖRSEL TASARIM EKİBİ

KOORDİNATÖRÜ

Doç.Dr. Halit Turgay Ünal

İLLUSTRASYON VE KAPAK TASARIMI

Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız

GRAFİK TASARIM

Uzm. Dilek Erdoğan Aydın

DİZGİ VE GRAFİK UYGULAMA

Uzm. Dilek Erdoğan Aydın

Arş.Gör. Gizem Yıldız

Kader Abpak Arul

Gözde Soysever

Arş.Gör. Emin Bakan

TÜRK KLASİKLERİ - ÖYKÜ

CIP-Anadolu Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezi

Sami Paşazade Sezai, 1860-1936

Küçük Şeyler

İ. E. a. II. Tunç, Gökhan III. Dizi: Anadolu Üniversitesi.

Açıköğretim Fakültesi Yayınları; no. 2512

PL254.S3 K8 2018

ISBN: 978-975-06-2294-6

2018-3

İÇİNDEKİLER

Bu Büyük Adam Kimdir? *1*

Hiç *7*

Kediler *19*

İki Yüz Elli Kuruşa Bir Asır *31*

Düğün *41*

Bir Kitabe-i Seng-i Mezar *69*

Arlezyalı *73*

Pandomima *81*

BU BÜYÜK ADAM KİMDİR?

O zaman itiyat etmiştim¹. Pederimin yüz kişiye ikametgah olan konağında tertip edilmiş derslerimizi bitirdikten sonra akşam üzeri ekser Taş Kasap'tan Beyazıt'a kadar yayan gidip gelirdim. Bu mukannen² olan akşam azimet³ ve avdetinde⁴, daima bir adama tesadüf ederim ki kayıtsızlıktan⁵ uzamış saçları geniş nasiyesinin⁶ üzerine dökülerek, tefekkürat-ı amika⁷ içinde dalgın dalgın attığı adımlarıyla ikide bir de sendeler ve düşmemek için hemen kendini toplardı. Bir kere kendi kendime "Bu, büyük adam kimdir?" diye sordum. Bu zannım⁸, bu suâlîm sebepsiz değildi. Çünkü bu adamın her hâl ve tavrını o günlerde Fransızca hocamızdan okuduğum "Büyük Adamların Hayatı" unvanlı kitabın tarifat⁹ ve tavsifatına¹⁰ tamamıyla mutabık buluyordum. Ekseriyet üzere Laleli Yokuşu'ndan istidlâlîmce¹¹ ya bir ihtira-ı fenni¹² ya bir bedi'a-i edebi¹³ velhasıl¹⁴ bir maksad-ı aliye¹⁵ matuf¹⁶ ve mansup¹⁷ olan gözlerini göğe dikerek o geniş nasiye-i irfanı¹⁸ semadan aldığı bir ziya¹⁹ ile münevver²⁰ göründüğü hâlde Aksaray'a doğru inerdi. İlm-i

-
- 1 i'tiyâd: alışkanlık.
 - 2 mukannen: alışkanlık hâline getirilmiş.
 - 3 azîmet: yola koyulma, gidiş.
 - 4 avdet: geri gelme, dönme.
 - 5 kayıtsızlık (kayd'dan): ilgisizlik.
 - 6 nâsiye: alın.
 - 7 tefekkürât-ı amika: derin düşünceler.
 - 8 zann: kuşku, şüphe.
 - 9 ta'rîfât: tarifler, açıklamalar.
 - 10 tavsîfât: nitelendirmeler.
 - 11 istidlâl: çıkarım.
 - 12 ihtirâ'-ı fennî: bilimsel buluş.
 - 13 bedî'a-i edebî: edebi eser.
 - 14 ve'l-hâsıl: kısacası.
 - 15 maksad-ı âlî: yüce amaç.
 - 16 ma'tûf: yöneltilmiş.
 - 17 mansûb: dikilmiş.
 - 18 nâsiye-i irfân: bilgelik alnı.
 - 19 ziyâ: ışık.
 - 20 münevver: aydınlatılmış, nurlandırılmış.

kiyâfetin²¹ ehemmiyeti²² inkar olunamaz. Bir allamenin²³ hakâyık-ı²⁴ eşya-ya²⁵ bakışıyla bir şairin kainata nazarı²⁶ bir midir? Evvelkinin cüst-cüy-ı hakâyık²⁷ mansup olan nazarında bir küçük igbirar²⁸, bir büyük sükunet²⁹ görüldüğü gibi ikincisinin bir hayal-i bi-misal-i behiştîye³⁰ matuf çeşman-ı bi-karârında³¹ bir hüzün bir ıstırap mevcut ve meşhut³² değil midir? İkisi de ihtiyar³³ olmuş bir şairle bir allameye ilm-i kiyâfet nokta-i nazarından³⁴ bakalım. Allamenin ser-i sefidî³⁵ hiçbir hararete³⁶ karşı erimez karlarla mestur³⁷ bir dağ başı gibi hissiz, soğuk, büyük görünmez mi? Şairlerinki ise sisler dumanlar içinde kalmış şevâhik-i cibâlî³⁸ andırmaz mı?.. İşte çoklukluğumda böyle muhakeme³⁹ ediyordum!

Bu büyük adamın gözleri cazibe-i kemalat⁴⁰ ile o kadar illiyyin-nazar⁴¹ idi ki bir kere etrafındaki koskanın⁴² sütçü, tütüncü dükkânlarına, bir kere önündeki Aksaray'ın sokaklarına baktığını, başını bir döndürüp bir kimseye bir kere selam verdiğini görmedim.

Viktor Hugo mu? Jan Jak Ruso mu? Mesele burada.

²¹ ilm-i kiyâfet: insanın fizikî yapısından karakter çıkarma ilmi.

²² ehemmiyet: önem.

²³ allâme: çok bilen, bilgili.

²⁴ hakâyık: hakikatler.

²⁵ eşyâ: mec. varlıklar, yaratılmışlar.

²⁶ nazar: bakış.

²⁷ cüst-cüy-ı hakâyık: gerçekleri arama tarama, araştırma.

²⁸ igbirâr: gücenme, darılma.

²⁹ sükûnet: sessizlik.

³⁰ hayâl-i bi-misâl-i behiştî: cennete ait eşsiz hayal.

³¹ çeşmân-ı bi-karâr: kararsız gözler.

³² meşhûd: görülmüş.

³³ ihtiyâr: yaşlı.

³⁴ nokta-i nazar: bakış açısı, görüş.

³⁵ ser-i sefid: beyaz saçlı kafa.

³⁶ harâret: sıcaklık.

³⁷ mestûr: örtülmüş, kaplamış.

³⁸ şevâhik-i cibâl: dağ tepeleri.

³⁹ muhâkeme: değerlendirme, yorumlama.

⁴⁰ câzibe-i kemâlât: eksiksiz güzellik, çekicilik.

⁴¹ illiyyîn-nazar: mec. gözü yükseklerde olan (kişi).

⁴² koska: şekerci dükkânlarının bulunduğu sokak.

Yavaş yavaş Jan Jak Ruso olduğuna hükmetmeye başladım. Zira hiçbir adama selam verdiğini hiçbir adamla konuştuğunu görmediğim bu allame-i merdüm-güriz⁴³, ekser tramvay yolunun üstünden geçen çingiraklı kömürcü develerinin arkasından ser-nüma-yı huşmendi⁴⁴ olurdu.

Bala-yı sereş zi-huşmendi // Mi-taft sitare-i bülendi⁴⁵

Belki o günlerdeki deve takibi itiyadı, tarih-i tabiiye⁴⁶ dair bir fikr-i tedkik⁴⁷ ve telif⁴⁸ müstenit⁴⁹ idi. Asar-ı tabiatın⁵⁰ mezarı olan ateşli sahraların⁵¹ bu seyyah-ı bi-karârı⁵², badiye-nişinânın⁵³ kum âlemleri içinde bu yar-ı cefakârı⁵⁴, kendisine mahsus bir tavr-ı mani-dâr⁵⁵ ile ara sıra o uzun boynunu çevirerek bu büyük adamı meşmül-i nazar-ı dikkat ederdî⁵⁶.

Bir gün Laleli'de bir çok halkın tecemmu⁵⁷ ettiğini ve aralarında birinin bağırıp çağırıldığını işitince kalabalığın içine sokuldum.

Ortada kemal-i şiddet ve hiddetle⁵⁸ tahaşşüd-i kıymet-na-şinasandan⁵⁹ feryat eden meğer bizim allame imiş! Büyük adamların hiddeti de büyük olur. Ne ulviyyet⁶⁰, ne ulviyyet! Bu zaman-ı hiddetinde⁶¹ heyecana gelen

43 'allâme-i merdüm-güriz: insandan kaçan bilgin.

44 ser-nümâ-yı huşmendi (olmak): akıllı başını göstermek.

45 akıllılıktan onun başı yücelerdedir (ve) yükselerde olan yıldızı (baht yıldızı) parlıyor.

46 tabî'i: doğal.

47 tedkik: detaylı, inceden inceye araştırma.

48 te'lif: araştırma.

49 müstenid: dayanan, dayanmakta olan.

50 âsâr-ı tabî'at: doğanın eserleri.

51 sahrâ: çöl.

52 seyyâh-ı bî-karâr: kararsız gezgin.

53 bâdiye-nişinân: çölde oturanlar, bedeviler.

54 cefâkâr: zalim, eziyet eden.

55 tavr-ı ma'nî-dâr: manalı tavır, davranış.

56 meşmûl-i nazar-ı dikkat etmek: dikkat bakışıyla sarmak, dikkatlice bakmak.

57 tecemmu': toplanma, bir araya gelme.

58 kemâl-i şiddet ve hiddet: aşırı tepki ve öfke gösterme.

59 tahaşşüd-i kıymet-nâ-şinâsân: değer kıymet bilmeyenler topluluğu.

60 ulviyyet: büyüklük, ululuk.

61 zaman-ı hiddet: öfke anı.

umman-ı bi-payan⁶² gibi mehip⁶³, müdhiş, ali⁶⁴ bir hâl kesp etmişti⁶⁵. Etrafındakilere: “Adam olmaz, insaniyet bilmez cahiller... Benim buradan geçtiğimi görmüyor musunuz? Gelip koluma dokunacak ne vardı? Meğer siz ne yaman cahiller imişsiniz?” diye feryat ediyordu. O kalabalığın içinde en ziyade muhatap ve muatap⁶⁶ olan bir herif: “Asıl kara cahil sensin!” demesin mi? O anda büyük adamın sabır ve ihtiyar elinden giderek herifin boğazından yakaladı. Herif de allamenin yakasına sarıldı.

“U der-men (u) men der-u fütade

Halk ez-pey-i ma devan u handan

Engüş-i taaccüb-i cihani

Ez-güft ü şenid-i ma be-dendan”⁶⁷.

Ben de halk ile beraber arkalarından gitmeğe başladım. Biraz yürüdükten sonra hele ikisinin de arasını bularak marifeti⁶⁸ pençe-i cehaletten⁶⁹ kurtardılar.

Bu büyük adamın yırtılmış yakasını düzelterek, çamurlar içindeki fesini giyerek Aksaray’da karanlık sokaktaki hane-i ulum⁷⁰ aşıyanesine o perişan hâliyle girdiğini görmek gerçekten pek rikkat-engiz⁷¹ idi. Bu büyük adamın hâl-i infialinde⁷² gelen dehşetle kapısını kapayıp da kaybolduğu zaman dedim ki: Şairlerin, allamelerin en büyük eserleri hâl-i yes ve hid-detlerinde⁷³ yazdıklarıdır.

⁶² ummân-ı bî-pâyân: uçsuz bucaksız okyanus.

⁶³ mehîb: heybetli, korkunç.

⁶⁴ âli: yüce, ulu.

⁶⁵ kesb (etmek): kazanmak, elde etmek.

⁶⁶ mu’âtab: azarlanmış, incitilmiş.

⁶⁷ “O benim üzerimde ben onun üzerinde yere düşmüş, insanlar, bizim peşimizden koşmakta ve gülmekte, bizim duyduğumuz ve söylediğimizden insanlar şaşkınlık parmağını ısırmakta”.

⁶⁸ ma’rifet: bilgi. mecazen bilgili insan.

⁶⁹ pençe-i cehâlet: bilgisizliğin pençesi.

⁷⁰ hâne-i ulûm: bilimler evi.

⁷¹ rikkat-engîz: acıklı, acınacak bir durum.

⁷² infî’âl: can sıkıntısı, üzüntülü olma.

⁷³ hâl-i ye’s ü hiddet: öfke ve üzüntü hâli.

Viktor Hugo'nun bir eseri, Jan Jak Ruso'nun Emil'i öyle bir zamanda telif⁷⁴ edilmemiş miydi? Cehaletten şikayet eden bu adam kim bilir şimdi maarif⁷⁵ ve terbiye-i umumiyeye⁷⁶ dair ne büyük bir telif-i hikemi⁷⁷ ile meşgul olmaya başlamıştır. Niçin bu sokağın karanlığından bir şems-i marifet⁷⁸ tulu⁷⁹ etmesin? Bu iştigalat-ı mühimme⁸⁰ asar⁸¹ ve esbabından⁸² olmak gerektir ki kendisine bir çok zaman hiçbir yerde tesadüf edemedim. Eğer hafızam beni aldatmıyor ise yirmi gün sonra ta uzaktan bir tütüncü dükkânında, tütüncünün kendisine okumakta olduğu bir kâğıdı kemal-i itina ve dikkatle⁸³ dinlediğini görerek o tarafa doğru gidince büyük adam da dükkândan çıkıyordu, tütüncüye “Bu büyük adama okuduğun kâğıt ne idi?” diye sordum. Tütüncünün verdiği şu cevap aradan seneler geçtiği hâlde hâlâ hatırımdan çıkmaz.

“O büyük adam değil, orta boylu. Memleketinden aldığı mektupları her zaman bana okutur. Onun okuması yazması yoktur.”

⁷⁴ te'lif: kitap, eser yazmak.

⁷⁵ ma'ârif: bilgiler, marifetler.

⁷⁶ terbiye-i umûmiyye: genel terbiye.

⁷⁷ te'lif-i hikemî: hikmetli, ibret alınacak bir eser.

⁷⁸ şems-i ma'rîfet: bilgi güneşi.

⁷⁹ tulû': (güneş için) doğmak.

⁸⁰ iştigâlât-ı mühimme: önemli uğraşlar.

⁸¹ âsâr: izler, belirtiler.

⁸² esbâb: sebepler.

⁸³ kemâl-i i'tinâ vü dikkat: tam bir önem ve dikkat.

hiç

Yirmi yaşında idi. Kaderin kendi say¹ ve gayretine terk ve teslim ettiği validesiyle hemşiresinin iâşesi² için, birbirlerinden evvel nail-i emel olmak³ sevda-yı harisanesiyle⁴ birbirlerini çiğneyerek meydan-ı menfaatte⁵ tehacüm-nüma-yı tefevvuk olan⁶ insan akıntılarına girmiş, ağraz-ı beşeriyyeni⁷ iltica ettiği⁸ muzlim⁹ köşelere kadar sokulmuş idi. Her akşam evine yorgun, bi-tab u takat¹⁰ –fakat vicdana teselliler verir bir vazife-i mukaddeseyi¹¹ ifa ettiği¹² için- mağrur olarak avdet¹³ ederdi. Tahammülünden hariç semereler¹⁴ vermeğe başlayan bir nihâl-i nev-reside¹⁵ gibi, vaktinden evvel müfit¹⁶ olmak gayretiyle düş-ı zaifine¹⁷ tahmil ettiği¹⁸ iâşe-i aile¹⁹ vazifesinin zir-i bar-ı meşakkında²⁰ kırılmağa başladığı için; kendisinden an-be-an²¹ tebaüt²² etmekte olan nur-ı hayatın²³ uzaktan uzağa çehresine aks eden bir ziya-yı zaif ü hüzn-engizi²⁴, ara sıra tasavvurat-ı şairane²⁵ arasında meş-

-
- 1 sa'y: çaba, gayret.
 - 2 i'âşe: geçim.
 - 3 nâ'il-i emel olmak: istek ve arzularına ulaşmak.
 - 4 sevda-yı harisâne: harisçe sevda. tutkuluca arzu.
 - 5 meydân-ı menfa'at: kazanç meydanı.
 - 6 tehâcüm-nümâ-yı tefevvuk olmak: üstünlük saldırıları göstermek.
 - 7 ağrâz-ı beşeriyye: insanlığın kötü niyeti.
 - 8 ilticâ etmek: sığınmak.
 - 9 muzlim: karanlık.
 - 10 bi-tâb u takat: güçsüz kuvvetsiz.
 - 11 vazife-i mukaddese: kutsal görev.
 - 12 ifâ etmek: yerine getirmek.
 - 13 avdet: geri gelme, dönme.
 - 14 semere: meyve.
 - 15 nihâl-i nev-reside: yeni yetişmiş ağaç fidanı.
 - 16 müfid: yararlı, faydalı.
 - 17 düş-ı za'if: zayıf omuz.
 - 18 tahmil etmek: yüklemek.
 - 19 i'âşe-i â'ile: aile geçimi, ev geçindirme.
 - 20 zir-i bâr-ı meşâkk: meşakkatli, zorlu yükün altı.
 - 21 an-be-an: yavaş yavaş.
 - 22 tebâ'üd: uzaklaşma.
 - 23 nûr-ı hayât: yaşam ışığı.
 - 24 ziyâ-yı za'if ü hüzn-engîz: üzüntü artıcı, üzüntü koparan, zayıf (sönük) ışık.
 - 25 tasavvurat-ı şâ'irâne: şairce düşünceler.

hut olan mahlukat-ı hayaliyyeye²⁶ münatıf²⁷ ve mütefekkir gözleri, hayatın acılığını vaktinden evvel tatdığı için uçları aşağıya doğru sarkmış müteneffir²⁸ bir ağzı, garip ve hazin bir surette arz ve tenvir²⁹ ederdi. Mücadele-i hayat³⁰ içine zırhsız, silahsız yani zayıf bir bünye, hassas bir gönül, sevdalı bir ruh ile girmişti. Bir gün dahil olduğu bu gir ü dar-ı menfaat³¹ arasında yaralanıp düşeceğinden endişenak³² idim.

Kendi mektepten çıktığı hâlde, tahsilinin, kabiliyetinin, madununda³³; zayıf hilkatının³⁴ ma-fevkinde³⁵ olarak gündüzleri çamurlar, tahkirler içinde Rum tüccarına simsarlık³⁶, tekdirlir³⁷ ve tazirlerle³⁸ mağazalarda yazıcılık, hatta ara sıra matbaalarda da amelelik etmekten, herkesin came-hab-ı istirahatına³⁹ çekildiği gece yarıları ta-be-sabah⁴⁰ tahta bir masanın önünde, bir mumum karşısında kendisine bir maksad-ı lutf u himayetle⁴¹ verilmiş (tapuları) doldurmaktan çekinmezdi. Bazen uğradığı müşkilat-ı tahammül-fersaya⁴² karşı, cerihasından⁴³ kanlar damlarken yine ayakta durmaya cebr-i nefis eden⁴⁴ bir asker gibi, kuvvet ve cesareti yavaş yavaş kendisinden ayrıldığı hâlde metanet-i merdane⁴⁵ ve sebat-ı mağrura-

26 mahlûkât-ı hayâliyye: hayali varlıklar.

27 mün'atıf: dikilmiş (göz için).

28 müteneffir: tiksinen, tiksinişmiş.

29 tenvir: aydınlatma.

30 mücâdele-i hayât: yaşam mücadelesi.

31 gîr ü dâr-ı menfa'at: kazanç, menfaat savaşı.

32 endişenâk: endişeli, düşünceli.

33 mâ-dûn: altında, aşağısı.

34 hilkat: yaratılış, huy.

35 mâ-fevk: üstü, üzeri.

36 simsarlık: komisyonculuk, aracılık.

37 tekdîr: azarlama.

38 ta'zîr: tehdit.

39 câme-hâb-ı istirâhat: dinlenme yatağı.

40 tâ-be-sabâh: sabaha kadar.

41 maksad-ı lutf u himâyet: koruma ve iyilik maksadı.

42 müşkilât-ı tahammül-fersâ: dayanılmaz güçlükler.

43 cerîha: yara.

44 cebr-i nefis etmek: nefisini ve kendini zorlamak.

45 metânî-i merdâne: erkeğa yakışır dayanıklılık.

nesine⁴⁶ hâlel gelmezdi. Yirmi yaşında guşe-i inziva vü sükunete⁴⁷ çekilmiş bir validenin asâyiş-i balı⁴⁸ için çalışmak, saye-i mesaisinde⁴⁹ hemşiresini bahtiyar görmek, kırılmış cesaretine yeniden bir kuvvet, yorulmuş vücuduna bir hayat-ı nev⁵⁰ bahş ederdi⁵¹. O günlerde validesi birdenbire hastalanmıştı.

Validesinin bir cüz-i vücudu⁵² olduğu için azim⁵³ bir ıstırap içinde hastaya hekim getirmek, ilaç almak havâyicin⁵⁴ karşı mücessem⁵⁵ ve mücehhez⁵⁶ bir fedakarlık kesilmişti. Bazen sakin⁵⁷ olduğu Aksaraydan ilaç yaptırmak için yaya olarak Beyoğlu'na çıkar, şebabetin⁵⁸ saika-i necabet ü ulviyyetiyle⁵⁹ ihtiyar validesine bir hayat-ı taze⁶⁰ getirmek için elinde şişeler olduğu hâlde, oralarda şevk u şetaret⁶¹ ve neşe ve meserretle⁶² seyr ve tenezzüh⁶³ eden gençlerin arasından geçerek yine yaya evine avdet ederdi. Mededkari-i talî⁶⁴ veyahut bahtiyari-i tesadüfte⁶⁵ olarak bir iki ay içinde validesi tamamıyla iade-i sıhhat⁶⁶ etmiş ve o müddet zarfında kendinin de

46 sebât-ı mağrûrâne: gurur duyulacak kararlılık.

47 guşe-i inzivâ vü sükûnet: dinginlik ve yalnızlık köşesi.

48 âsâyiş-i bâl: kalp huzuru.

49 sâye-i mesâ'î: çalışmaların sayesi, çalışmaların katkısı.

50 hayât-ı nev: yeni bir hayat.

51 bahş etmek: bağışlamak.

52 cüz'-i vücûd: bedenin parçası.

53 azîm: büyük.

54 havâyic: ihtiyaçlar, gereksinimler.

55 mücessem: somut.

56 mücehhez: eksiksiz, tam.

57 sâkin: oturan, bir mahallede oturan kişi.

58 şebâbet: gençlik.

59 sâ'ik-i necâbet ü ulviyyet: büyüklük ve asilliğin yönlendirmesi.

60 hayat-ı taze: yeni hayat; yeni yaşam.

61 şetâret: şenlik.

62 meserret: sevinç, mutluluk.

63 seyr ve tenezzüh: gezip dolaşmak.

64 mededkârî-i tâlî: talihin yaverliği.

65 bahtiyârî-i tesadüf: tesadüfen karşılaşılan iyi talih.

66 i'âde-i sıhhat: sağlığına kavuşma.

mahsul-i mesaisi⁶⁷ birkaç kat daha tezayüt⁶⁸ ederek hekimlerin, bir yazı Boğaziçi'nde geçirmek hakkındaki tavsiye-i sıhhatlerini⁶⁹ icraya muvaffak olmuştu⁷⁰.

Boğaziçi'nde bulunduğu esnada bittabi sabahları İstanbul'a gider, akşamları geç vakit avdet ederdi. Esna-yı azimet ü avdetinde⁷¹ kesb-i aşinayı ettiği⁷² rüfeka-yı şebabetinin⁷³ revnak-bahş-ı bezm-i ülfeti⁷⁴ ve mübahase-i meftunanelerinin⁷⁵ yegane ser-maye-i şevk ü hayreti⁷⁶ olan "bir hüsn-i nazar-rübaya"⁷⁷ kendisini tanıtmak için [1 Bilmem ki kızın Hristiyan olduğunu söylemeğe hacet var mı?] edilen icbarı⁷⁸ kadınlara karşı bir hicap⁷⁹ ve ihtiraz-ı şarki⁸⁰ ile reddetmek istemişse de ahababı zuhur⁸¹ eden küçük bir fırsattan igtinam⁸² ile, bir gün takdim ettiler. Bu resm-i takdim⁸³ bir tebessüm-i müteveccihane⁸⁴ ile kabul olunmuş ve fakat bu tebessüm gözlerini kamaştırdığı cihetle kızın yüzüne dikkatle bakamamıştı. Bu ima-yı teveccüh⁸⁵, bu tebessüm-i dil-nüvaz⁸⁶, o mahzun hilKate ne kadar da dokunmuştu. O hassas gönlü, o sevdalı ruhu, şebabetin bu ilk şan-ı muzaffe-

67 mahsûl-i mesâ'i: çabaların ürünü, gayretlerinin sonucu.

68 tezâyüd: artma, artış.

69 tavsiye-i sıhhat: sağlık öğütleri.

70 muvaffak olmak: başarmak, başarılı olmak.

71 esnâ-yı azimet ü avdet: gidiş dönüş anı.

72 kesb-i âşinâyî (etmek): aşinalık, tanışıklık kazanmak, aşına veya tanıdık gelecek kadar karşılaşma.

73 rüfekâ-yı şebâbeti: gençlik arkadaşları.

74 revnak-bahş-ı bezm-i ülfet: dostluk meclisinin süsleyicisi.

75 mübâhase-i meftûnâne: tutkulu sohbet.

76 ser-mâye-i şevk ü hayret: şaşkınlık ve arzu kaynağı.

77 hüsn-i nazar-rübâ: bakışları çeken güzellik.

78 icbâr: zorlama.

79 hicâb: utanma.

80 ihtirâz-ı şarkî: doğuya özgü çekingenlik.

81 zuhûr: görünmek, ortaya çıkmak.

82 igtinâm : fırsattan faydalanmak, fırsatı ganimet bilmek.

83 resm-i takdim: sunuş (tanışma) töreni.

84 tebessüm-i müteveccihâne: ilgi gösterircesine gülümseme.

85 îma-yı teveccüh: ilgiliyi ima etmek, ilgisini göstermek.

86 dil-nüvâz: gönül okşayıcı, gönle hoş gelen.

riyyetini⁸⁷ ne kadar neşe ve gurur ile alkışlamıştı.

Sabahı İstanbul'a azimet ve avdetinde yine bu tebessümlere, ruhun bu selamına, kalbin bu hitabına mazhar olmuştu. O günlerden sonra her nerede görse, her nerede tesadüf etse kendisine bu sevda-perver⁸⁸ tebessümle selam verdiğinden bütün hayatı bir tebessüm içinde inkişaf⁸⁹ ediyordu.

Yazın o uzun gündüzlerinde daha ziyade çalıştığı hâlde akşamları evine evvelki gibi bi-tab u takat⁹⁰ olarak değil büyük bir şevk ve neşe ile gelirdi. Yürürken koşar, söylerken güler, evvelleri geldiği zaman bir parça dinlenmek için üzerine düştüğü sandalyelerin hiçbirisinde oturamaz, evin içinde muttasıl⁹¹ dolaşır dururdu. Çehresinde revnak-pezir⁹² olmak için zamanın en küçük müsaadesinde muntazır⁹³ olan reng-i taravet-i şebabet⁹⁴ görünmeğe başladı. Yirmi yaşında iken, icaz-nüma-yı kudret⁹⁵ olan böyle bir tebessümün karşısında hiç bulunmadınız mı?

Ara sıra vapurda tesadüf ettiği zaman orada, o köşede, kendisine nurlar serpen saadet ve ikbaline garip bir havf⁹⁶ ve halecan⁹⁷ ile takarrup⁹⁸ edemeyerek sabah-ı zi-safa-yı nev-baharın⁹⁹ pembe sisleri içinde görünen tulû¹⁰⁰ gibi, bu gül rengindeki dudaklardan akseden tebessüme de uzaktan uzağa arz-ı hayret ü meftuniyyet¹⁰¹ ediyordu.

En süratli geçen bir arabanın içinde en kalabalık bir yerde, en ziya-

87 muzafferiyet: üstünlük, mec. amacına ulaşma.

88 sevdâ-perver: sevdalı.

89 inkişâf: aşık olma, görünme.

90 bi-tâb u tâkat: güçsüz, kuvvetsiz.

91 muttasıl: sürekli, durmadan.

92 revnak-pezir: süs verici, renklendirici.

93 muntazır olmak: beklemek.

94 reng-i tarâvet-i şebâbet: gençlik canlılığının rengi.

95 i'câz-nümâ-yı kudret: ilahî gücün; insanı, acze düşüren hallerini gösteren.

96 havf: korku.

97 halecan: kalp çarpıntısı, heyecan.

98 takarrub: yakınlaşma.

99 sabâh-ı zi-safâ-yı bahâr: baharın aydınlık sabahı.

100 tulû': güneşin doğuşu.

101 arz-ı hayret ü meftûniyyet: şaşkınlık ve tutkunluk gösterme.

de tacil-i hareket¹⁰² edilmesi lazım gelen bir mahalde yine kendisine bir tebessümle selam veriyordu. Oh! Bu tebessüm! Biçare gencin ümitsiz gecelerinde bir yar-ı gam-güsârı¹⁰³, zıyasız gündüzlerinde şule-i pertev-nisârı¹⁰⁴ olduğundan evine her gece tecdid-i şevk ü kuvvet¹⁰⁵ ederek avdet¹⁰⁶ eyliyordu. Yalnız en son defa nail olduğu tebessümden dolayı bir istigrak-ı aşıkane¹⁰⁷ içinde kalmıştı. O gece sabaha kadar gözlerini bir kere bile kapamadı... Artık bu kızı alacaktı! Validesinin rızasını istihsalden¹⁰⁸ emin olduğu gibi, kendine bu kadar müteveccih¹⁰⁹ ve mültefit¹¹⁰ kerimelerinin¹¹¹ arzu-yı kalbisine¹¹² onun valideyni¹¹³ de mümanaat etmeyeceklerini şüphesiz buluyordu. Her türlü müşkilata, her türlü mümanaata¹¹⁴ sine-şikâfâne¹¹⁵ mukavemetle çalışarak kendine bu kadar dil-dâde¹¹⁶ olan haremine, Boğaziçi sevâhil-i dil-rûbasının¹¹⁷ en gizli bir köşesinde yahut nurani bir güneşin zir-i letâfetinde¹¹⁸ şâd¹¹⁹ ve hurrem¹²⁰ olan Adalar'ın en güzel bir cihetinde bir ev, bir âşiyâne-i muhabbet¹²¹ bina edecek, haremine mahsus olmak üzere bin türlü çiçekler içinde kameriyeler¹²², menâbir¹²³-i tuyur¹²⁴

102 ta'cil-i hareket: hareketleri hızlandırmak.

103 yâr-ı gam-güsâr: gam dağıtan dost, mec. dert ortağı.

104 şu'le-i pertev-nisâr: ışıklar saçan alev.

105 tecdid-i şevk ü kuvvet: arzu ve kuvveti yenilemek.

106 avdet: geri gelme, dönme.

107 istigrak-ı âşıkâne: âşıkça dalgınlık.

108 istihsâl: almak, elde etmek.

109 müteveccih: ilgi gösteren.

110 mültefit: ilgilenen, dostluk gösteren.

111 kerîme: kız evlat.

112 ârzû-yı kalbî: gönülden duyulan istek.

113 vâlideyn: anne, baba.

114 mümâna'at: engelleme.

115 sine-şikâfâne: göğsünü yırtarcasına.

116 dil-dâde: gönül veren, tutkun.

117 sevâhil-i dil-rübâ: gönül kapan, beğenilen sahiller.

118 zir-i letâfet: (güneş için) parlaklığının altı.

119 şâd: sevinçli, mutlu.

120 hurrem: sevinçli, mutlu.

121 âşiyâne-i muhabbet: aşk yuvası.

122 kameriyye: çardak.

123 menâbir: mimberler.

124 tuyûr: kuşlar.

olan ağaçlar arasında bahçeler yapacak, kendi bir tarafa çekilerek bedayi-i tabiatın¹²⁵ hepsinden güzel sevgilisinin hayat-bahş-ı kalb-i muhtazarı¹²⁶ olan kahrkahalarını istima¹²⁷ edecek, bahar yüz görümlüğü olarak haremine en güzel çiçeklerini, saz ve söz olarak kuşların en bülent ve ruh-perver¹²⁸ nagamatını¹²⁹ arz eyleyecek.

Uykusuzluğun verdiği bir hararetle yatağının içinde dönüyordu. Niçin? “Onunla” beraber Boğaziçi’nin kenarında dolaşmasın? Niçin? Zeminde semada ziya-nisar¹³⁰ olan kandillerin, kürelerin aks-i şuanı¹³¹ “onunla” o ab-ı hoş-cereyan-ı laciverdide¹³² seyr ü temaşa etmesin? Niçin? O ziyaretleri itfa¹³³ ve işal¹³⁴ eder gibi görünen serin bir poyraz rüzgârının “onun” saçlarıyla oynadığını görerek mest-i ikbal-i muhabbet¹³⁵ olmasın? Bak! İnliyordur! Bu leyle-i bi-habında¹³⁶ kulağına... yok ruhuna hafi¹³⁷ gayet hafi bir şeyler söyleyecek galiba... Oh! Çalışacak, çok çalışacak, saye-i sayinde¹³⁸ zengin olacak. Pencerenin yanında yapılmış olan yatağından başını kaldırdı. Elvan-ı¹³⁹ seher, semanın sath-ı laciverdisinde¹⁴⁰ her dakika rengini, yerini değiştirir birtakım rengarenk amudlar¹⁴¹ teşkil eylemişti. Ruhunu mest eden o tebessüm, dudakları gibi gül renginde olan bulutlar arasına yayılarak, karşı taraftaki dağları tezhip¹⁴² ediyor, yine o tebessüm semadan

¹²⁵ bedâyi’-i tabi’at: doğal güzellikler.

¹²⁶ hayât-bahş-ı kalb-i muhtazar: hazır kalbin hayat vermesi.

¹²⁷ istimâ’: ıstıma, duyma.

¹²⁸ rûh-perver: ruh besleyen, ruha huzur veren.

¹²⁹ nagamât: nağmeler.

¹³⁰ ziyâ-nisâr: ışıklar saçan.

¹³¹ aks-i şu’â: ışık yansıması.

¹³² âb-ı hoş-cereyân-ı lâciverdi: masnavi, güzel akışlı su (mec. İstanbul Boğazı).

¹³³ itfâ: söndürmek.

¹³⁴ iş’âl: alevlendirmek, ateşlemek.

¹³⁵ mest-i ikbâl-i muhabbet: aşk talihinin sarhoşu.

¹³⁶ leyle-i bi-hâb: uykusuz gece.

¹³⁷ hafi: gizli, saklı.

¹³⁸ sâye-i sa’y: çalışma sonucu, çalışması sayesi.

¹³⁹ elvân: renkler.

¹⁴⁰ sath-ı lâciverdi: lacivert yüzey.

¹⁴¹ amûd: direk, dikit.

¹⁴² tezhib: altın suyu ile yapılan süsleme.

süzülüp, denizin küçük dalgaları üzerinde, sevhili¹⁴³ sevdalar içinde bırakarak uzaklaşıyordu.

Bir müddet bu hâl-i istigrak u bi-huşi¹⁴⁴ içinde kaldıktan sonra kendini toplayarak, İstanbul'a inmişti. Akşam rüfeka-yı şebabetine¹⁴⁵ vapurda tesadüf etti. Onlara; hasetlerini tahrik eder korkusuyla bir şey açmamıştı. Hep birlikte yukarıya güverteye çıktıkları vakit kız yahut Tebessüm validesiyle beraber orada, bir kanepenin üzerinde oturuyorlardı. Ehibbasından¹⁴⁶ bir ikisi bila-perva¹⁴⁷ kızın yanına giderek konuşmakta iken diğerleri bunun da birlikte gelmesini icbar¹⁴⁸ ediyorlardı. İkbâl ve saadetin esna-yı takarrubunda¹⁴⁹ verdiği bir havf ve heyecan ile onların yanına gidecek kadar vücudunda kuvvet bulamadığı gibi o nazar-rübâ¹⁵⁰ tebessüme karşı gözleri kamaşarak düşeceğinden endişe ediyordu. Etrafındakilerin –hâline vakıf oldukları cihetle- ettikleri rica-yı mübrimaneye¹⁵¹ karşı birkaç kere kalkıp yine oturdu. Setresini¹⁵² ilikleme, fesini düzeltmek istediye de eli titrediği cihetle muvaffak olamadı¹⁵³. Hep bu hareketi kadınlara mahsus olan nazar-ı tecessüsden¹⁵⁴ geçmişti. Bir dakika sonra hep birlikte konuşmaya başladılar. Kız ara sıra kendisine de hitap ederek birçok suallere girişti. Paris'e gitmiş miydi? Londra'yı görmüş müydü? Operaları dinlememiş (vodvili)¹⁵⁵ alkışlamamış mıydı? Mutlak Bükreş'te çok oturmuştu! Çünkü hâl ve tavrı onu gösteriyordu. Bitmek bilmeyen bu türlü suallerden sonra kahkahalarla gülmeye başladı. Biçare genç kendisiyle eğlendiğini anlaya-

¹⁴³ sevâhil: kıyılar, sahiller.

¹⁴⁴ bi-hûşî: şuursuzluk, bilinçsizlik.

¹⁴⁵ rüfekâ-yı şebâbet: gençlik arkadaşları.

¹⁴⁶ ehibbâ: dostlar.

¹⁴⁷ bilâ-pervâ: çekinmeksizin, çekinmeden.

¹⁴⁸ icbâr: zorlama.

¹⁴⁹ esnâ-yı takarrub: yakınlaşma anı.

¹⁵⁰ nazar-rübâ: bakışı üzerine çeken.

¹⁵¹ mübrimâne: zorlarcasına, zorlayıcı.

¹⁵² setre: düz yakalı önü ilikli bir ceket türü.

¹⁵³ muvaffak olmak: başarmak, başarılı olmak.

¹⁵⁴ nazar-ı tecessüs: araştırma, inceleme bakışı.

¹⁵⁵ vodvil: toplumsal sorunları mizah bir tarzda eleştiren tiyatro türü.

rak ilk defa olmak üzere kızın yüzüne kemal-i dikkatle¹⁵⁶ baktı. Devr-i hayalat¹⁵⁷ olan yirmi yaşının en dehşetli bir sadmesi¹⁵⁸... meger kendisini bi-karar¹⁵⁹ eden bu tebessüm, kızın o küçük, o güzel ağzının bütün üst dudağı biraz kısa olduğundan neşet¹⁶⁰ ediyormuş.

Meğer o müsavat-perver¹⁶¹ tebessüm, kendisine değil, bütün âleme, bütün eşyaya ait imiş.

Yirmi yaşında olmadığımız hâlde bizler de ekser bahtıyarlığımızı tedkik etsek neticesi, bütün kainatın karşısında titrediği şu kelimeye mün-cer¹⁶² olmaz mı? “Hiç!”

¹⁵⁶ kemâl-i dikkat: dikkatlice, pür-dikkat.

¹⁵⁷ devr-i hayâlât: hayaller çağı.

¹⁵⁸ sadme: darbe, vuruş.

¹⁵⁹ bi-karâr etmek: kararsızlık yapmak, kendinden geçmek.

¹⁶⁰ neş’et: doğma, ortaya çıkma.

¹⁶¹ müsâvât-perver: ölçülü, dengeli.

¹⁶² mün-cer: sonuçlandırılmış, bitirilmiş.

KEDİLER

[1Büyük Ada'da cereyan¹ etmiş bir vakanın istinsahıdır²]

- Hanım! En son cevabını isterim. Ya ben, ya kediler?

- Kediler!

Bir kocanın meyusiyyeti³, bir kadının hevesat-ı bi-sebatı⁴, muhabbetin çemenzar-ı safa⁵ üzerine temellerini nihâl-i gülden⁶, heva-yı sevda-feza-yı bi-karara⁷ karşı camlarını nurdan, esas-ı beytiyyesini⁸ tülâden, bina ve tefriş ettiği⁹ saray-ı izdivacın¹⁰ inhidâmı¹¹, hep bu birkaç kelimedenden ibaret olan mükâlemede¹² mündemic¹³ idi.

Kediler! Öyle mi? Demek ki otuz üç senelik bir refakat-i yek-vücudane¹⁴ neticesi, kelime-i muamma-yı izdivacın¹⁵ hâlli¹⁶, bu cevap oluyor. Otuz üç sene evvel izdivacın ilk aylarında ebediyyet-i muhabbete¹⁷, beka-yı sevdâya¹⁸ yeminler eden lisan-ı aşıkâneneden¹⁹, kendisinin kedilere her türlü mana ve meziyetten mahrum bir meyl-i keyfiyyeye²⁰ feda olunduğunu işitmek kıymet-i insaniyye²¹ ve haysiyyet-i ehliyyesini²² ihlal ve tehey-

1 cereyân: gerçekleşme, meydana gelme.

2 istinsâh: kopya, kopyalama.

3 me'yûsiyyet: ümitsizlik, üzünlük.

4 hevesât-ı bî-sebât: geçici hevesler.

5 çemenzâr-ı safâ: mutluluk bahçesi.

6 nihâl-i gül: gül fidanı.

7 hevâ-yı sevdâ-fezâ-yı bî-karâr: kararsız, sevda artıran rüzgâr.

8 esâs-ı beytiyye: evin temeli.

9 tefriş etmek: dayanıp, döşetmek.

10 sarây-ı izdivâc: evlilik sarayı.

11 inhidâm: yıkılma, yerle bir olma.

12 mükâleme: konuşma.

13 mündemic: saklı, sarılmış.

14 refâkat-i yek-vücûdâne: tek vucut gibi olan birliktelik (evlilik).

15 kelime-i mu'ammâ-yı izdivâc: izdivaç (evlenme) bilmecesi (olan kelime).

16 hall: çözüm.

17 ebediyyet-i muhabbet: aşkın sonsuzluğu (sonsuz aşk).

18 bekâ-yı sevdâ: sevdanın, aşkın bekası, kalıcılığı (sonsuz sevda).

19 lisân-ı âşıkâne: âşıklara özgü bir dil.

20 meyl-i keyfî: keyfî bir eğilim, istek.

21 kıymet-i insâniyye: insanlık değeri.

22 haysiyyet-i ehliyye: erkeklik onuru.

yüc ettiğinden²³ artık bu hâle bir netice vermek karar-ı katisini²⁴ ittihaz²⁵ eylemişti. Zavallı koca! Hareminin mutasarrıfe²⁶ olduğu eve, celp ve cem²⁷ ettiği yirmi otuz kedinin tacizat ve tasdiatından²⁸ artık bizar olmuştu²⁹. Evin içinde sahibü'l-beytten³⁰ ziyade bir revîş-i amirane³¹ ile kuyruklarını kaldırıp bu bed-baht kocaya bir nazar-ı istihfâf u istihkâr³² atf ederek do-laşan bu kibirli hayvanat, kanepelerini istila etmiş, koltuk sandalyelerin-de uyurlar, o senenin soğuk kışında ısınmak için yaktığı ateşin karşısında döşenirler, sofalarında odalarında samia-hırâş³³ sesleriyle kavga ederlerdi. Günden güne etvar-ı küstahanelerini³⁴ arttırarak tekessür eden³⁵ kediler bu adama evinde bir cây-ı tevakkuf³⁶ bırakmamaya başladılar.

Bir sabah gayet erken uyanarak kendi âleminde bir kahvaltı etmek için küçük odasına çekildiği zaman, sokakta birtakım çocukların ağladığını işi-terek pencereden dışarı baktı. Samia-i rikkatine³⁷ akseden kedilerin avaze-i mücadele ve müşâtemeleri³⁸ olduğunu anlayınca, aldandığından dolayı kemal-i hiddetle³⁹ iskemlesine oturdu. İskemleye kuudunda⁴⁰ yüzünün iki nokta-i müntehâsı⁴¹ olan tepesiyle, çenesi geriye doğru çekik büyük ve bi-raz fırlak gözleriyle bir arayıcılık hâli kesb eden⁴² yüzünü iki tarafa döndü-

23 teheyüç etmek: harekete geçirmek.

24 karâr-ı kat'î: kesin karar.

25 ittihâz eylemek: almak.

26 mutasarrıfe: mal sahibi.

27 celp ve cem' etmek: çağırmak ve toplamak.

28 tasdi'ât: baş ağrıtmalar.

29 bîzâr olmak: bıkmak, usanmak.

30 sâhibü'l-beyt: (erkek) ev sahibi.

31 revîş-i âmirâne: emr edercesine tarz, üslup.

32 nazar-ı istihfâf u istihkâr: küçümseyerek ve hor görerek bakma.

33 sâmi'a-hırâş: kulak tırmalayan.

34 etvâr-ı küstâhâne: küstahça davranışlar.

35 tekessür etmek: çoğalmak, artmak.

36 cây-ı tevakkuf: durulacak yer, durma yeri.

37 sâmi'a-i rikkat: merhamet, acıma kulağı.

38 âvâze-i mücâdele vü müşâteme: atışma, tartışma ve mücadele sesi.

39 kemâl-i hiddet: büyük bir öfkeyle.

40 ku'ûd: oturma.

41 nokta-i müntehâ: son nokta.

42 kesb etmek: kazanmak, elde etmek.

rerek hayretle etrafına bakıyordu. Zira kedinin biri ekmeğini çalmış, diğeri de sütlü kahvesini içmiş, öteki de fincanını kırmıştı. Kendi kendine yes ve hayretle⁴³ “kime meram⁴⁴ anlatmalı! Bu kibirli, vefasız, nimet-na-şinas⁴⁵ hayvanatın kadınlar elbet tarafdarı olur. Zaten kedi kadındır” diyordu.

Bir günlük mahsul-i mesaisinin⁴⁶ böyle mahv ve heder olmasından teessürle⁴⁷ başını eline dayayarak pencerenin önünde oturdu. İşte orada duvarın altında kahvesini içen, ekmeğini çalan, fincanını kıran, kendini sabah keyfinden mahrum eden velhasıl evinde bütün rahat ve asayişini selb⁴⁸ eyleyen kediler, güneşe karşı abanos gibi mücellâ⁴⁹ siyah, kar gibi beyaz, sarı benekli, elvan-ı revnak-efzaları⁵⁰ ve her an ve saniye renkleri değişen çeşman-ı pertev-fürûzanları⁵¹ nazarlarda bir kavs-i kuzah⁵² teşkil ettiği esnada ön ayaklarını ibtida⁵³ ağızlarına getirip nisvana⁵⁴ mahsus bir tavr-ı işve-bazane⁵⁵ ile yüzlerini temyizleyerek safa-yı hatırla⁵⁶ sabah kahvaltısını hazm etmekte ve öğle taamina⁵⁷ hazırlanmakta idiler.

Sahibetü'l-beyt⁵⁸ tarafından kendisine tercih olunan bu hayvanat-ı müfterisenin⁵⁹ ahval-i la-kaydaneleri⁶⁰ hiddetine dokunarak sofaya çıktı. Orada, merdivenin orta basamaklarında bıyıkları, yüzü, başı, siyah lekelerle boyanmış beyaz kediyi görür görmez: “Kahvemi sen içtin! Fincanımı

43 ye's ve hayret: üzüntü ve şaşkınlık.

44 merâm: maksat.

45 ni'met-nâ-şinâs: nimet tanımaz, yediği lokmayı bilmez.

46 mahsûl-i mesâ'î: çalışmasının karşılığı.

47 te'essür: üzüntü.

48 selb: ortadan kaldırmak, yok etmek.

49 mücellâ: parlak, cilalanmış.

50 elvân-ı revnak-efzâ: güzellik artırıcı renkler.

51 çeşmân-ı pertev-fürûzân: ı ışık saçan gözler.

52 kavs-i kuzah: gökkuşağı.

53 ibtidâ: önce, ilk olarak.

54 nisvân: kadınlar.

55 tavr-ı işve-bâzâne: işveli tavır.

56 safâ-yı hâtır: gönül rahatlığı.

57 ta'âm: yemek.

58 sâhibetü'l-beyt: (bayan) ev sahibesi.

59 hayvânât-ı müfterise: yırtıcı hayvanlar.

60 ahvâl-i lâ-kaydâne: kayıtsızcasına, laubali durumlar.

sen kırdın! Öyle mi?” diyerek odasından bastonunu alıp ayaklarının ucuna basarak yavaş yavaş kedinin yanına sokuldu. Hazır eline fırsat geçmiş iken istediği gibi intikamını almak için vücudunun en can alacak yerini nişanlandı. Bastonunu kaldırdı, kedi kımıldıyor, kaçacak. Değneğini şiddetle üzerine indirir indirmez seriü’s-seyr⁶¹ olan bu afacan hemen sıçrayınca ayağı kayarak azim bir gürültü ile merdivenlerden aşağı yuvarlandı. Merdivenin altında kolunun sızladığından şikayet ederken nim-i diger-i mevcudiyeti⁶² olan karısı karşısına çıkarak “Hiç kediye öyle vurulur mu? Ya bir yeri kırılısaydı.....” deyince zavallı herif şiddet ve hiddetle: “Ben sana şimdi gösteririm.” diyerek odasına çıktı. Haremi⁶³ de kendisini takip ederek kemal-i sükunet ü mülayemetle⁶⁴ diyordu ki ne yapacak ne yapacaksın? Ne yapabilirsin? Söyle de ben de anlayım!”

Bir camın arkasından görülen kıvılcım gibi renkli güzelliğinden akse-den bir damla yaşa cay-ı karar⁶⁵ olan büyük gözlerini; altmış senenin üzerinde nişanlar lekeler bırakarak geçtiği haremının yüzüne atıf ile “Ne mi yapabilirim! Hükümet-i mahalliyyeye⁶⁶ müracaat edeceğim. Senin kedilerinden sirkat-i mekular⁶⁷, gasb-ı emval⁶⁸, taarruz-ı mesken⁶⁹ davasına kalkışacağım. Bakalım! O zaman bu hırsızların, bu haydutların bir tanesini burada görebilir misin?...”

Paltosunu şapkasını giydi. Kapıyı kıracak gibi şiddetle çekerek evden çıkıp gitti.

Kaymakam beyefendi meram anlamıyor! (Rossini) ahfad-ı kiramından⁷⁰ olan bu musikişinas İtalyalı hurmet ve adalet ister. Bu bed-baht koca

⁶¹ seri’ü’s-seyr: hareketi hızlı, hızlı dolaşan.

⁶² nim-i diger-i mevcûdiyyet: varlığının diğer yarısı.

⁶³ harem: karı, eş.

⁶⁴ kemâl-i sükûnet ü mülayemet: tam bir yumuşaklık ve sakinlik.

⁶⁵ cây-ı karâr: bulunma yeri, duraklama yeri.

⁶⁶ hükümet-i mahalliyye: kaymakamlık.

⁶⁷ sirkat-i me’kûlât: yiyecek hırsızlığı.

⁶⁸ gasb-ı emvâl: malı zorla alma.

⁶⁹ ta’arruz-ı mesken: haneye saldırı (haneye tecavüz).

⁷⁰ ahfâd-ı kirâm: saygın torunlar.

muhakemat-ı muhikkane⁷¹ ve şikayet-i adalet-cuyanesini⁷² karşısındakinin zihnine vaz⁷³ ve ilka⁷⁴ için cimnastik yapar gibi ellerini kaldırarak bir acemi aktöre gibta-bahş⁷⁵ evza⁷⁶ ve hareket-ı mübalagakarane⁷⁷ ile ifham-ı hakikate⁷⁸ çalışıyorsa da mümkün olamayacağını anlayınca hiddetle Adalar Kaymakamı bey efendiye “Herkesin karısının kaşına, gözüne, yürüyüşüne, giyinişine, karışırınız da benimkinin şu münasebetsiz muhabbetine, şu muzırrı⁷⁹ hayvanlarına niçin müdahaleyi reddediyorsunuz?” şikayeti ile meyusane⁸⁰ evine avdet ediyordu⁸¹. Evine avdet ettiği zaman haremi nüzulün⁸² tehdidatından⁸³ dehşet-yab⁸⁴ olduğu için titremeğe başlamış altmış senelik başını sallayarak ve naz ve işve ile bir gözünü süzerek mütebessimane⁸⁵ “Sen memnun ol ki ben kedileri seviyorum! Ya bunların yerine herifleri sevsem....” dedi. O büyük, o buruşmuş çehresinin sarkık yanakları hâl-i tebessümle⁸⁶ geriye doğru çekilerek hane-i çeşmanın⁸⁷ gölgesi içinde kalan sönük gözlerine gelen bir revnakla⁸⁸ der-miyan⁸⁹ ettiği bu muhakeme-i şuhane⁹⁰ kocasına hemen hak verdirecek kadar müncezip göründü⁹¹. O gece bir tavr-ı sitemkarane⁹²

71 muhâkemât-ı muhikkâne: haklıca, hakka dikkat edercesine değerlendirmeler.

72 şikâyet-i adâlet-cûyâne: adalet istercesine yapılan şikayet.

73 vaz: koymak, bırakmak.

74 ilkâ: koymak, bırakmak.

75 gibta-bahş: kıskandırıcı.

76 evzâ': durumlar, hâller.

77 harekât-ı mübâlağakârane: abartılı aşırı hareketler.

78 ifhâm-ı hakikat: gerçeği anlatmak.

79 muzırr: üzgün olarak, üzgünce.

80 me'yûsâne: üzgün olarak, üzgünce.

81 avdet etmek: geri gelme, dönme.

82 nüzûl: inme, felç.

83 tehdidât: tehditler.

84 dehşet-yâb: dehşete kapılmış.

85 mütebessimâne: gülümseyerek, gülümsercesine.

86 hâl-i tebessüm: gülümseme hali.

87 hâne-i çeşmân: göz yuvaları.

88 revnak: süs, canlılık.

89 der-miyan etmek: araya almak, araya sıkıştırmak.

90 muhâkeme-i şûhâne: şuhça, işveli değerlendirme.

91 müncezip görünmek: cazip görünmek.

92 tavr-ı sitemkârâne: haksızca, zalimce davranış.

ile hiçbir söz söylemeyerek yatağına girdi. Söz beynimizde⁹³ Bu tebessüm, bu ima-yı muhabbet⁹⁴, bu işve, bu muamele-i nüvazişkarane⁹⁵ kocasının yes⁹⁶ ve hiddetini⁹⁷ hayliden hayli tadil ve teskin etmişti⁹⁸. Came-hab-ı aramına⁹⁹ çekilip de bir tarz-ı galibane¹⁰⁰ ile uzattığı ayaklarının acı acı tırmalandığını hissedince telaş ve halecan ile yorganını kaldırıp o büyük gözleriyle baktı. Kedi! Hem de sabah kahvesini içen beyaz kedi! Galiba” bu afacanlar iştirak-i emval ü ıyâl¹⁰¹ taraftarı idiler ki biçarenin serir-i izdivacında¹⁰² da yerleri vardı. Hareminin mutasarrıf olduğu bu evde kendine hiç cay-ı karar¹⁰³ bırakmayan kediler nihayetü'l-emr¹⁰⁴ haremni de elden almışlardı.

Gece yarısı verdiği bir karar-ı katı¹⁰⁵ üzerine sabahleyin erken kalkarak kendisine ait ne kadar eşyası varsa bir sandığa vaz¹⁰⁶ ile aşağıki taşlığa indirdi. Arkasına paltosunu, başına şapkasını giyerek iplerle bağladığı sandığın üstünde oturmuştu. İşte o zaman: “ya ben; ya kediler?” sualini irat etmiş ve “kediler” cevab-ı meyyusanesini¹⁰⁷ almıştı.

El-veda! El-veda! Artık bir daha avdet etmemek üzre yola çıktı. Mahzun, mütefekkir¹⁰⁸, bir hâl ile küçüklü, büyüklü birtakım nisbetsiz evlerle dükkânların teşkil ettiği çarşıdan geçiyordu. Sokağın ortasında ayakları çıplak, elbiselerinin yırtık yerlerinden tenleri görünür birtakım etfal-i sefalet¹⁰⁹ haykışarak oynadıklarını dalgın dalgın seyr ettikten sonra galiba

93 beyn: ara.

94 imâ-yı muhabbet: aşk imajı, aşk işareti.

95 mu'âmele-i nüvâzişkârâne: okşarcasına davranış, tavır.

96 ye's: üzüntü, ümitsizlik.

97 hiddet: öfke.

98 tahdil ve teskin etmek: düzeltmek ve söndürmek, dindirmek, (öfkesini) azaltmak.

99 câme-hâb-ı ârâm: dinlenme, huzur yatağı.

100 tarz-ı galibâne: galipçe duruş, tarz.

101 iştirâk-i emvâl ü ıyâl: mal ve eş ortaklığı.

102 serîr-i izdivâc: evlilik tahtı.

103 cây-ı karâr: durulacak yer.

104 nihayetü'l-emr: işin sonu.

105 karâr-ı kat'î: kesin karar.

106 vaz: kaymak, bırakmak.

107 cevâb-ı meyyûsâne: üzümlenilecek cevap.

108 mütefekkir: düşünceli.

109 etfâl-i sefalet: yoksulluğun çocukları.

tasadduk etmek¹¹⁰ niyyet-i aceze-perveranesiyle¹¹¹ ceplerini birer birer karıştırıp yine galiba hiçbir şey bulmadığından yoluna devam etti. Biraz ötede-
deki meyhanenin şark şairlerinin revnak-ı hayallerinden¹¹² işal edilmiş¹¹³
kandilin tenvir eylediği¹¹⁴ karanlık köşesinde bir “laterina”¹¹⁵ bütün Ada
halkını sarhoş etmekte idi. Sokakta meyhanede “laterina”nın etrafında
birçok halk hep bir ağızdan Ada’nın sokaklarında tanin-endaz¹¹⁶, ictima-
gahlarında¹¹⁷ raks-aver¹¹⁸, nişanlı kızların lisanlarında sevgililerine yine bir
hitab-ı muhabbet-perver¹¹⁹ olan

Corci, Corci, corcakimo

Nisahiro, pulakimo

şarkısını söylüyorlardı. Bulunduğu hâl-i yes¹²⁰ ü hüzne kakhaha-zen-i
istihfâf¹²¹ oluyor gibi gelen bu şematetin¹²² arasından geçerek (Cakomo)
yolunu takip etmeğe başlayınca manzara-i tabiatın¹²³ letafet¹²⁴ ve ulviyeti¹²⁵,
o geceyi geçirmek için bir melce¹²⁶ taharrisiyle¹²⁷ bi-karar olarak her tarafa
münatıf¹²⁸ nazarına şaşaa-paş¹²⁹ oldu. Hava güzel, rüzgâr sakit¹³⁰, Marmara

110 tasadduk etmek: sadaka vermek.

111 niyyet-i ‘aceze-perverâne: âcizlere yardım etme niyeti.

112 revnak-ı hayâl: hayali süsler.

113 iş’âl edilmek: yakılmak.

114 tenvîr eylemek: aydınlatmak.

115 laterina: bir çalgı aleti.

116 tanîn-endâz: tınlamalar, yükselen.

117 ictimâ’gâh: toplantı yeri.

118 raks-âver: dans eden, dansçı.

119 hitâb-ı muhabbet-perver: aşkı büyüten sesleniş, aşkı besleyen sesleniş.

120 hâl-i yes ü hüzn: üzüntü ve keder hali.

121 kakhaha-zen-i istihfâf: küçümseyici kahkalar atan.

122 şematet: şamata.

123 manzara-i tabî’at: doğanın görüntüsü.

124 letafet: güzellik.

125 ulviyet: yücelik.

126 melce’: sığınak.

127 taharrî: arama, araştırma.

128 münatıf: (bakış için) çevrilmiş, dikilmiş.

129 şa’ş’a-pâş olmak: ışıklar saçmak.

130 sakit: sessiz, durgun.

lacivert idi. Bir daha avdet etmeyecek¹³¹. Bu mukarrer¹³²! Otuz üç senelik rabita-i izdivac¹³³ kırılmış, artık yalnız başına kalmıştı. Şu yalnızlık müessir¹³⁴ değil mi? Otuz üç seneden sonra her yerde her şeye karşı yalnız! Bu vâsi¹³⁵ denize, bu dur-a-dur¹³⁶ ufuklara karşı yapayalnız!

Hatta sema bile o lacivert gözleriyle kendisine şefkat ve merhametle bakıyordu.

Bir tarafı kırmalar¹³⁷ içinde kalmış mavi atlas gibi hafif surette mütemevvic¹³⁸ derya, diğer tarafı yeşil bir hamâyıl¹³⁹ gibi yukarıdan aşağıya doğru sarkarak reng-i taravetlerini¹⁴⁰ her mevsimde muhafaza eden çallarla çam ağaçlarının fasıla verdiği¹⁴¹ bir yolu takip ediyordu. Tefekkürat-ı amika¹⁴² içinde kaybolmuş bir hâl ile biraz deniz kenarına doğru meyl edip önünde balık avlamak için bir kedinin sindiğini görünce hemen yolunu değiştirerek yokuş çıkmağa başladı. Burgulu'ya vardığı zaman mahbube-i şarki¹⁴³ olan güneş, sırma saçlarını derya-yı bi-karar-ı safanın¹⁴⁴ üzerine dökerek nurani yollar, müzehhep izler, açtığı gibi karşı taraftaki uzaktan uzağa görünen sudan ibaret ufukları da aşıkane surette tehyc ediyordu. Bir hayli zaman denizin verdiği hayret-i meftunane¹⁴⁵ içine dalıp gitmiş iken hakikatin dest-i hayal-şikest¹⁴⁶ bütün vücudunu sarsarak kendisini bulundugu hâl-i bi-huşiden¹⁴⁷ uyandırdı. Saat ilerilemiş, öğle takarrup etmişti.

¹³¹ avdet etmek: dönmek.

¹³² mukarrer: kararlaştırılmış.

¹³³ râbita-i izdivâc: evlilik bağı.

¹³⁴ mü'essir: etkili.

¹³⁵ vâsi': geniş.

¹³⁶ dūr-â-dūr: uzaktan uzağa.

¹³⁷ kırma: kumaşı kıvrarak yapılan giysi süsü, pile.

¹³⁸ mütemevvic: dalgalı.

¹³⁹ hamâyıl: heykel.

¹⁴⁰ reng-i taravet: canlılık rengi, tazelik rengi.

¹⁴¹ fasıla vermek: ara vermek.

¹⁴² tefekkürât-ı amika: derin düşünceler.

¹⁴³ mahbûbe-i şarkî: doğunun sevgilisi.

¹⁴⁴ deryâ-yı bi-karâr-ı safâ: huzurun kararsız denizi.

¹⁴⁵ hayret-i meftûnâne: tutkuluca şaşkınlık.

¹⁴⁶ dest-i hayal-şikest: hayal kıran (bitiren) el.

¹⁴⁷ hâl-i bi-hûşî: bilinçsizlik hali, durumu.

Evine bir daha avdet etmemek üzere verdiği karar, kati idi. Bu belli. Fakat öğle taamını nerede edecek? Akşam nereye gidecek? Geceyi nerede geçirecek? Bir hayat-ı müstakil¹⁴⁸, bir karar-ı kati parayla olur. Hâlbuki kendisinin sabah taamına¹⁴⁹ bile kifayet edecek parası yoktu. Hareminin¹⁵⁰ ihzar¹⁵¹ ederek şimdi sofranın üzerine koyduğu sabah yemeğinin dumanı gözünde tütmeye başladı. Kenare-nişin-i temaşası¹⁵² olduğu denizin dalgaları yavaş yavaş sahile çarptıkça kendisine “git git, haremine git” diyordu. Ya kediler!.. bununla beraber hareminin “Sen memnun ol ki ben kedileri seviyorum. Ya bunların yerine erkekleri sevsem...!” sözü makul değil miydi?

Âlem-i tenhayide¹⁵³ hâl-i infiradı¹⁵⁴ artıran horozların sada-yı garibaneleri¹⁵⁵ bulunduğu yere aks ettikçe “git git, haremine git” diyordu. Kiliseler öğle vaktini ilan için çan çalmağa başladılar. O sükun ve sükunet içinde uzaktan uzağa aks eden çanlar hep bir ağızdan bir aheng-i muttaridle¹⁵⁶ “Git git, haremine git!” sözünü tekrar ediyorlardı.

Ayağa kalktı, geldiği yoldan yürümeye başladı.

Galiba verdiği karar-ı katiden nükul¹⁵⁷ etmişti. Çam ağaçlarının aralarından peyda ve nihan olarak evine doğru süratle avdet ediyordu. Müttefekkir bir çehre, müteessir bir hâl ile evine giderek refİKasına¹⁵⁸ hiçbir şey söylemeden doğru odasına çıktı. Minderin üzerine kapanıp da hıçkırığa hıçkırığa ağlamağa başlayınca, haremi kemal-i itina vü nezaketle¹⁵⁹ oda kapısını açarak “o kadar haykırarak ağlama, kedilerimi mi korkutacaksın” dedi.

¹⁴⁸ hayât-ı müstakill: tek başına yaşam.

¹⁴⁹ sabâh ta’âmı: sabah kahvaltısı.

¹⁵⁰ harem: (evli) kadın.

¹⁵¹ ihzâr: hazırlama.

¹⁵² kenâre-nişin-i temâşâ (olmak): izlemek için bir köşeye, kenara oturmak.

¹⁵³ âlem-i tenhâyî: yalnızlık dünyası.

¹⁵⁴ hâl-i infirâd: yalnızlık hali.

¹⁵⁵ sadâ-yı garîbâne: garipçe ötüş,

¹⁵⁶ âheng-i muttarid: düzenli ezgi, ahenk.

¹⁵⁷ nükûl: sözden cayma.

¹⁵⁸ refîka: kadın yol arkadaşı, evlilikte kadın.

¹⁵⁹ kemâl-i i’tinâ vü nezâket: tam, eksiksiz incelik ve önem gösterme.

İKİ YÜZ ELLİ KURUŞA BİR ASIR

Zinet-saz-ı cihan¹ olan bahar-ı ruh-perver², her yerden ziyade Çamlıca Tepesi'nin eteklerini mal-a-mal-i ezhar³ eder. Çamlıca ise la-kaydane⁴ ve aşıkane surette bıraktığı uzun etekleriyle o mevsimde her tarafa rayihalar⁵, çiçekler saçır. Bu etek dolusu çiçekler, Çamlıca'nın o mevki-i sema-karibin⁶ zemine hediye-i bahariyyesidir⁷.

Evet! Dest-i sanatkarı-i tabiatın⁸ güller, erguvanlar, laleler, yasemenlerle nakş ettiği bu yeşil damen-i letafeti⁹ şükr-güzarane¹⁰ ve bedayi-perestane¹¹ surette takbil¹² eden bir hıyaban-ı taraveti¹³ bir ormancıyı tanıyacağınızda şüphem var.

Şu hakikati itiraf etmeliyiz ki bizler ekseriyet üzere en uzak bir yerde bulunan bir ailenin mahremiyet-i ahvaline vakıf olduğumuz hâlde oturduğumuz yerin bir saat ötesini bilmeyiz.

Gerçek! İnsan Çamlıca Tepesi'nin o eteklerinde etrafa ihale-i nazar¹⁴ ettiği zaman Boğaziçi'nin iki taraftaki yeşil sevhili dolaşarak cereyan edip giden suları, en sevdalı halecanlardan, en kirli telakilerden¹⁵, en sakit¹⁶ rüzgârlardan, en rakik bulutlardan, en hafif renklerden, en büyük âlemlere kadar semada bulunan bilcümle bedayi-i kainatı¹⁷ irae¹⁸ eder.

¹ zînet-sâz-ı cihân (olmak): dünyayı süslemek.

² bahâr-ı rûh-perver: ruhu besleyen, ruha ferahlık veren bahar.

³ mâl-â-mâl-i ezhâr (etmek): çiçeklerle doldurmak.

⁴ lâ-kaydâne: lakaytça, kayıtsızca.

⁵ râyiha: koku.

⁶ mevki'-i semâ-karîb: göğe yakın yer, zirve.

⁷ hediye-i bahâriyye: bahar hediyesi.

⁸ dest-i san'atkârî-i tabî'at: doğanın sanatkarlık eli.

⁹ dâmen-i letâfet: güzellik eteği.

¹⁰ şükr-güzarâne: şükredencesine.

¹¹ bedâyi'-perestâne: sanat eserlerine taparcasına.

¹² takbîl: el, etek öpmek.

¹³ hıyâbân-ı tarâvet: iki tarafı ağaçlı ana yol.

¹⁴ ihâle-i nazar (etmek): bakışları yönetmek.

¹⁵ telâkî: buluşma.

¹⁶ sâkî: sessiz.

¹⁷ bedâyi'-i kâ'inât: dünyanın güzellikleri.

¹⁸ irâ'e (etmek): göstermek.

Hafif bir mehtaplı gecede afak-ı laciverdide¹⁹ yüzen şeffaf beyaz bulutlar gibi Büyükdere önlerinde görünerek bir birini takip ile suların maviliği içinde sessiz sadasız takarrup eden yelkenler biraz yükseldikçe havaya kalb olan beyaz isimleriyle yolcu vapurları boğazın ortasından aşağıya doğru akar, arkalarında yine beyaz izler bırakarak geçen şirket vapurları iki taraf sevhiline yanaşıp yine ayrılır, kayıklar mevzun²⁰ endam-ı dil-rübalarıyla²¹ âşıkane surette cereyan edip gider. Hep bu hareket bir sükun ve sükunet içinde vuku bulur. Yalnız ara sıra esen rüzgâr bir kalb-i rakikten²² güzar eden bir hiss-i mü'essir²³ gibi bütün bu temaşaya bir ihtiraz ve heyecan verir. İşte bu Boğaziçi, Çamlıca'nın (yılankavi²⁴) yapılmış bir nehridir.

Semadan dökülen şua²⁵ ise karşı taraftaki Marmara'nın yarısından büyük bir kısmını ihata ederek nazar, ziyanın çuşışını²⁶, sath-ı deryada²⁷ dalgalanmasını temaşa eder. Vakitler güzar edip de güneş gurub²⁸ etmeğe başlayınca Marmara'da ufuklardan sevhile kadar pembe yollar hasıl olur. Ta karşı taraftaki ufuklarda gurub eden güneşin hizasına gelen gemiler al atlastan yelkenler açmış gibi görünür. İşte bu Marmara Çamlıca'nın bir lakıdır²⁹. Bu pembeliği havi olan bulutları semaya doğru sevk eden hafif bir rüzgâr bahsettiğim ormancığa dahil olarak bütün bir âlem-i zi-bal-i nağme-sazın³⁰ bin hava ve vezindeki ahenklerini bulunduğu yere semadan geliyor gibi döker.

¹⁹ âfâk-ı lâciverdî: lacivert ufuklar.

²⁰ mevzun: ölçülü, düzgün.

²¹ endâm-ı dil-rübâ: gönül cezbeden boy.

²² kalb-i rakik: ince, duygulu kalp.

²³ hiss-i mü'essir: etkili duygu.

²⁴ yılankavi: dolambaçlı.

²⁵ şua: ışık, ışıın.

²⁶ cûşış: coşkunluk.

²⁷ sath-ı deryâ: denizin yüzeyi.

²⁸ gurub: güneşin batışı.

²⁹ lak: göl.

³⁰ âlem-i zi-bâl-i nağme-sâz: ezgiler düzenleyen, kanatlı dünya.

Bu hıyaban-ı letâfet³¹, sema-yı zi-safa-yı şarkın³² zir-i nuranisinde³³, şedid³⁴ olduğu derecede medid³⁵ bir aşk ve muhabbet saikasıyla³⁶ altmış seneden beri na-kabil-i iftirak³⁷ bir surette birbirleriyle kucaklaşmış ağaçlardan vücuda gelmişti ki Çamlıca çayırılığının nihayetinden³⁸ başlayarak Bektaşî tekkesine kadar imtidâd³⁹ ederdi. Vakıa⁴⁰ bu ağaçların cümlesi sema-paye⁴¹ denilecek kadar yüksek olmadığı gibi bu ağaçlıkta nihayetsiz ormanlara mahsus vahşet-i ulviye⁴², ve birtakım serair-i amika⁴³ içinde kaybolup gitmiş letaif-i hafiye⁴⁴ mevcut değildi. Hatta bazı nisbetsiz⁴⁵ surette küçük ağaçları olduğu gibi seyreker yapraklıları da vardı. Hâlâ düşündükçe gözümün önüne gelir. Orada, o meşcerede⁴⁶ daha pek taze ağaçlardan birisinin teverrüm⁴⁷ ettiğini gördüm. Bu meşcerenin pür-zib ü fer⁴⁸ olduğu baharda o ince, o küçük ağacın dalları, yaprakları sarkarak, müteessir⁴⁹, mütefekkir⁵⁰ bir hâlde duruyordu. Sonraları en hafif rüzgâra karış titrer, damla damla akan gözyaşları gibi küçük küçük yaprakları yere dökülür oldu. Vücut-ı nâzenini⁵¹ akşamların rutubetinden te-

31 hıyâbân-ı letâfet: iki tarafı ağaçlı güzel yol.

32 semâ-yı zi-safâ-yı şark: doğunun berrak gökyüzü.

33 zir-i nûrânî: parlayan alt.

34 şedid: şiddetli.

35 medid: uzun.

36 sâ'ika: sebep.

37 nâ-kabil-i iftirâk: ayrılmaz.

38 nihâyet: son.

39 imtidâd: uzamak.

40 vâkıa: gerçi, her ne kadar.

41 semâ-paye: gökyüzü derecesinde.

42 vahşet-i 'ulvî: yüce ıssızlık.

43 serâir-i 'amîk: derin sırlar.

44 letaif-i hafi: gizli lâtifeler.

45 nisbetsiz: oransız.

46 meşcere: ağaçlık, koru.

47 teverrüm: verem olma.

48 pür-zib ü fer: süslü ve parlak.

49 müte'essir: hüznü, kederli.

50 mütefekkir: düşünen.

51 vücut-ı nâzenîn: narin beden.

essür⁵² etmeye, reng ü bu-yı sabahın⁵³ şebnemlerinden⁵⁴ solup uçmaya başladı. Daima semadan⁵⁵ bir şey bekler gibi duran, ve günden güne sararıp solan bu güzel ağacın hâline bütün kâinat içinde yalnız seher⁵⁶, her sabah birkaç damla gözyaşı dökerdi.

Bir zaman mevid-i telakileri⁵⁷ olduğu hâlde artık kelebekler etrafında uçuşmaya, kuşlar ser-i sema-efserini⁵⁸ teşrif etmemeye başladılar. Müessir⁵⁹ şey! Dallarında ne yeşil bir yaprak, etrafında ne beyaz bir kelebek, üzerinde ne bir kuş! İşte bu hâl ile kuruyup bitti. Bununla beraber bu hıyabanda⁶⁰ fıkır-i şairaneyeye⁶¹ mirkat-i itilâ⁶² olacak kadar, meşe gibi şimşir gibi büyümesi devirlere muhtaç olan yüksek ağaçları vardı. Bazen bir karatavuk hıyabanın medhalinden⁶³ girip ısıklık çalarak bu yeşil kubbenin altından sürat-i tayeranıyla⁶⁴ geçirdi. Bazen gurub⁶⁵, bu meşçereye⁶⁶ aksedince ağaçların tepeleri ziyadar⁶⁷ bir yeşil, ortaları uçuk pembe, gökleri mai⁶⁸ görünürdü. Bazen şafak bu meşçereye nurani⁶⁹ bir pencere yapar, o pencereden uçup gelen bir kuş kanatlarını ziya-yı nev-zuhura⁷⁰ karşı sallayarak, o esnada hâl-i heyecanda⁷¹ bulunan kalbe, zalam-ı şübühât⁷² arasında uzaktan uzağa ha-

52 te'essür: içlenme, acı, keder duyma.

53 reng ü bû-yı sabâh: sabahın kokusu ve rengi.

54 şebnem: çiy.

55 semâ: gökyüzü.

56 seher: tan yeri ağarmadan biraz önceki vakit.

57 mev'id-i telâki: buluşma için söz verilen yer.

58 ser-i semâ-efser: tacı gökyüzünde olan baş, gökyüzüne yükselen baş.

59 mü'essir: tesir yapan, iz bırakan.

60 hıyâbân: iki tarafı ağaçlı yol.

61 fıkır-i şâirâne: şairce düşünce.

62 mirkat-i i'tilâ: yükselme merdiveni, derecesi.

63 medhal: kapı, başlangıç, giriş.

64 sür'at-i tayerân: uçmanın hızı.

65 gurûb: bir gök cisminin batıda görünmez olması, batması.

66 meşçere: ağaçlık, koru.

67 ziyâdâr: parlak, ışıklı.

68 mâi: mavi.

69 nûrânî: nurlu, ışıklı.

70 ziyâ-yı nev-zuhûr: yeni görünen ışıık.

71 hâl-i heyecân: coşkunkluk hâli.

72 zalâm-ı şübühât: şüphelerin karanlığı.

tırladığı bilmem hangi âlem-i nuraniden⁷³ dem⁷⁴ vururdu. Bir bülbülün, nücüm-ı zahirenin⁷⁵ ta ufuklara kadar dokunduğu bir şeb-i ahter-dar-da⁷⁶, siyah nokta kadar küçük gözlerini sema-yı bi-intiha-yı laciverdiye⁷⁷ çevirerek icra ettiği nagamatı⁷⁸ o bülend ve ruh-perver sadası⁷⁹ kalbimde yuva yaptığı için hâlâ gözlerimi kapayıp dinlesem, bir harabeden yükselen avaz-ı hazin⁸⁰ ve müessir⁸¹ gibi kulaklarıma aks-endaz⁸² olur, bazen benden uzaklaşarak kâh galeyanda, kâh fasıla⁸³ vererek deruni⁸⁴ bir sada⁸⁵ ile öter, o sada, gecenin sükûtunu⁸⁶ içinde uzaktan bir havz-ı şeffafa⁸⁷ damlayan su gibi, damla damla ruhumun içine döküldüğünü hissetmiştim. O gece ta-be-sabah⁸⁸ gözlerimi bir dakika bile yummadım.

Bir gece birkaç ahbabımla beraber o hıyabanın⁸⁹ medhalinden geçiyorduk. Gece gayet parlak bir mehtabla⁹⁰ münevverdi⁹¹. Ayın ziyası⁹², karşı taraftaki ufuklarda, o saatte derin bir uykuya dalmış gibi görünen ve tüliden bir yorgan gibi gayet hafif ve şeffaf bir sisle mestur⁹³ olan İstanbul'u irae⁹⁴ ediyor, suların üzerinde çırpınıyor, dur-a-dur⁹⁵ ufuklarda bi-tab-ı muhab-

73 'âlem-i nûrânî: nurlu âlem.

74 dem vurmak: bir şeyden söz etmek, konu açmak.

75 nücûm-ı zâhire: parlak yıldızlar.

76 şeb-i ahter-dâr: yıldızlı gece.

77 semâ-yı bi-intihâ-yı lâciverdî: lâcivert sonsuz gökyüzü.

78 nagamât: ahenkler, ezgiler.

79 bülend ve rûh-perver sadâ: yüksek ve ruhu besleyen ses.

80 âvâz-ı hazîn: hüznünlü ses.

81 mü'essir: tesir yapan.

82 'aks-endâz: çarpıp atan.

83 fâsıla: aralık, ara.

84 derûnî: içten, gönülden.

85 sadâ: ses.

86 sükût: susma, söz söylememe.

87 havz-ı şeffâf: saydam havuz.

88 tâ-be-sabâh: sabaha kadar.

89 hıyâbân: iki tarafı ağaçlı yol.

90 meh-tâb: ayışığı.

91 münevver: aydınlatılmış, ışıklı.

92 ziyâ': ışıık.

93 mestûr: örtülü, kapalı.

94 irâe: gösterme, tayin etme.

95 dūrâ-dûr: uzaktan uzağa.

bet⁹⁶ olarak semanın⁹⁷ mai gözlerini öpüyor, kuşlarla naz ü niyaz⁹⁸ ediyor, hafif bir rüzgâr ile ihtizaz⁹⁹ eden ağaçların yapraklarından meşcerenin içi-
ne damlıyordu. O esnada etrafımızda bir ses işittik. Bu ses bir asrın güzâr¹⁰⁰
ettiği yoldan uzaklaşıp gidiyordu: Kemal-i dikkatle¹⁰¹ dinledik...

Gönlümü duçar¹⁰² eden bu hâle hep

Kara kaşlım kara gözlümdür sebep

Ettiğim ah ü figana¹⁰³ ruz ü şeb¹⁰⁴

Kara kaşlım kara gözlümdür sebep

Hemen her tarafta gizli gizli sevdalar işal¹⁰⁵ eden bu nurani¹⁰⁶ gecenin
sükûn¹⁰⁷ ve sükûneti¹⁰⁸ içinden zuhur¹⁰⁹ edip gelen bu sada¹¹⁰ yanımda bulu-
nan gençlerden bir ikisine hayli dokunmuş olmalıdır ki kemal-i tehalûkle¹¹¹
“Nereye gidiyorsun? Biraz buraya gelmez misin?” diye bağırıldılar. Hemen ya-
nımıza geldi. Kara kaşlardan kara gözlerden feryad ü figan¹¹² eden bu adam,
ak saçlı ak sakallı bir pir-i sefid-ser¹¹³ idi. O dakikada benim büyük Sadî’mîn:

Ey sim-ten siyah gisu

96 bi-tâb-ı muhabbet: sevgi yorgunu.

97 semâ: gökyüzü .

98 nâz ü niyaz: istemeyerek, yalvarıp yakarak.

99 ihtizâz: sallanma.

100 güzâr: geçme, geçiş.

101 kemâl-i dikkat: dikkatin son derecesi.

102 dûçar: tutulmuş, uğramış, yakalanmış.

103 âh ü figân: ağlayıp inleme.

104 rûz ü şeb: gece ve gündüz.

105 iş’âl: tutuşturma.

106 nûrânî: nurlu, ışıklı.

107 sükûn: durgunluk, hareketsizlik.

108 sükûnet: dinginlik.

109 zuhûr: görünme, meydana çıkma.

110 sadâ: ses.

111 kemâl-i tehalûk: can atmanın son derecesi.

112 feryâd ü figân: bağırıp inleme.

113 pîr-i sefid-ser: ak saçlı ihtiyar.

*Ez fıkır serem sepid kerdî*¹¹⁴

Beyit-i âşık-anesini¹¹⁵ hatırladım. Ayın ziyasına¹¹⁶ karşı gelen bu beyaz sakala, saçlara baktıkça muhabbetten, mehtabdan¹¹⁷ ağarmış gibi görünüyordu. Müridi olduğu Bektaşî tekkesine gidiyormuş. Arkasında bir zenbîlî¹¹⁸; zenbîlin içinde -kimse duymasın- bir şişe de rakıcığı vardı. Etrafındaki erbâb-ı asâletin¹¹⁹ kendisine gülererek verdiği mecidiyeleri korkarak alıyordu. Paralarını sayarak ve şarkısına devam ederek bizden tebaüd¹²⁰ edip gitti. O esnada memleketimden üç sene gaybubet¹²¹ ettim. Londra'da bulunduğum o senelerde bazen mahşer-i medeniyetin¹²² dağdağasından¹²³ bi-tab¹²⁴ olarak otuz beş saatten beri sönmeyen lambamın ziya-yı hazini¹²⁵ altında sabahı özleyen âmâ gibi, o nurani Çamlıca'yı o yeşil hıyabanı¹²⁶ düşünürdüm. Uzun bir müddet iftiraktan¹²⁷ sonra yine Çamlıca'ya avdet¹²⁸ ettim. O günlerde herhangi bahçenin içinden, herhangi araziden geçsem, her cihette¹²⁹ hükm-ferma-yı tahrib¹³⁰ olan dehşetli bir balta sesiyle yürekler dayanma surette acı acı feryatlar ederek birtakım ağaçların yere yıkıldığını görüyordum. Suver-i bedâyî-i tabiat¹³¹ arasında endâm-ı dil-rübalarıyla¹³²

¹¹⁴ “Ey gümüş tenli ve siyah saçlı (sevgili), seni düşünmekten saçlarım ağardı.”

¹¹⁵ beyit-i âşık-âne: âşıkça beyit.

¹¹⁶ ziyâ': ılık.

¹¹⁷ meh-tâb: ayışığı.

¹¹⁸ zenbîl: öteberi taşımakta, koymakta kullanılan örme, yassı sepet, meyve sepeti.

¹¹⁹ erbâb-ı asâlet: asâlet sahipleri.

¹²⁰ tebâ'üd: uzaklaşma, birbirinden uzak düşme.

¹²¹ gaybûbet: kaybolma, yokluk.

¹²² mahşer-i medeniyet: uygarlık kalabalığı.

¹²³ dağdağa: gürültü.

¹²⁴ bi-tâb: yorgun.

¹²⁵ ziyâ-yı hazîn: hüzünlü ılık.

¹²⁶ hıyâbân: iki tarafı ağaçlı yol.

¹²⁷ iftirâk: ayrılma, dağılma.

¹²⁸ 'avdet: geri gelme, dönme.

¹²⁹ cihet: yan, taraf.

¹³⁰ hükm-fermâ-yı tahrib: yıkıp bozmanın hükmü yürürlükte olan.

¹³¹ suver-i bedâyî'-i tabiat: doğa güzelliğinin suretleri.

¹³² endâm-ı dil-rübâ: gönül alan boy.

temayüz ederek¹³³ bir âlem-i zi-bâlin¹³⁴ kâinata karşı ettikleri feryada, gökten zemine dökülen aheng-i ilâhîye¹³⁵ minber ve mehbit¹³⁶ olan ağaçları o sene katliam ediyorlardı. Bu avaze-i inhidam¹³⁷ arasından mahzun mahzun geçerek her yerde zib-i hayalim¹³⁸ olan hıyabanıma doğru takarrüb¹³⁹ ettim. Ne göreyim? O güzel hıyaban, her türlü hüzn ü elemiyle¹⁴⁰ bir beyaban¹⁴¹ olmuş. Vakit vakit esen bir rüzgârın kaldırdığı gubar-ı yes-efza¹⁴², içinden haşerat-ı muzırre¹⁴³ yağar toprak renginde bir bulut şeklini almıştı.

Ne bir ağaç! Ne bir kuş! Şurada, burada kalıp kurumuş bazı ağaç kökleriyle orası bir Afrika mezaristanına¹⁴⁴ dönmüştü. Her şeyi solduran, her şeyi çürüten temmuzun o ateşin¹⁴⁵ güneşi, yolun kenarında kalmış bazı çalları, yangından çıkan yeşillik gibi yakmış, ötede beride yağmurdan biriken sular ise kurtlandığı için taaffün¹⁴⁶ ediyordu.

Yoldan yürümeye başladım. Güneşin zemine dokunan ateşin bir hayt-ı şua¹⁴⁷ içinde, nihaysiz bir sürat, yorulmak bilmez bir hareketle yukarıya aşağıya çıkıp inen bin türlü sinekler ağza gözlere giriyor. Başımın üzerinde kaynayan bu güneş de her tarafı kavuruyor. Ayağımın altından ise kertenkeleler kaçıyorlardı. Oradan geçen bir bağcıya “Buraya ne olmuş” diye sordum. Yüzüme biraz hayretle baktıktan sonra: “Buranın sahibi bu ağaçları iki yüz elli kuruşa Üsküdar oduncularına sattı” cevabını verdi.

133 temâyüz: yükselme.

134 âlem-i zî-bâl: kanatlı âlem.

135 âheng-i ilâhî: Tanrısal düzen.

136 mehbit: incek yer.

137 âvâze-i inhidâm: yıkılmanın yüksek sesi.

138 zib-i hayâl: hayâlin süsü.

139 takarrüb: yaklaşma.

140 hüzn ü elem: gam ve keder.

141 beyâbân: kır, çöl.

142 gubâr-ı ye's-efzâ: kederi arttıran toz.

143 haşerat-ı muzırre: zararlı böcekler.

144 mezâr-istân: mezarlık.

145 âteşin: ateşten, ateşli, canlı.

146 ta'affün: çürüyüp kokma, leş kokma.

147 hayt-üş-şua': güneşin iplik gibi görünen ışınları.

DÜĞÜN

- Hele şükür yetiştirene..! Bugün düğün dernek.. Çok da uzadı kardeş. Bir sene tamam¹ bir sene nikâh sürdü. Bizim Behçet Bey sabırlıdır.

- Gelin hanımın ismi ne?

- Sitare Hanım!

- Güzel mi?

Neresi güzel ben de bilmem. Renk desen yok. Kaş dersen düşük. Boy desen meydan süpürgesi.

Böyledir de niçin bu kadar ayıla bayıla aldı.

(Başparmağıyla para sayar gibi işaret ederek) Bu var bu! Şimdi güzelliği kim arıyor?

(Kapıya kadar gidip etrafı mütecessisane² dinledikten sonra:

Öteki nasıl?

(Sesini yavaşlatarak) Fena. Pek fena... (Tavrını değiştirerek) Âlem düğünle meşgul! Nene lâzım oraları sorarsın. Herkesin tasası sana mı düşmüş.

Yooook! Bir erkek için hastalana, bir herife varmak için para verenlere acırım da onun için yoksa.

Bu muhavere³, uzun boyunlarının yarısını birer beyaz boyun bağıyla setretmiş⁴, başlarındaki küçücük hotozlarına⁵ birer mor sümbül takmış, uzun mai⁶ hırkalı, pembe entarili iki soygun⁷ arasında cereyan⁸ ediyordu. İkisi de içinde bulundukları düğün evine gelmek üzere olan misafirleri istikbal⁹ için sofaya çıktılar.

¹ tamâm: tamam, tam, eksiksiz.

² mütecessis-âne: gizli şeyleri öğrenmeye çalışarak, merakla.

³ muhâvere: karşılıklı konuşma.

⁴ setr: örtme, kapama, gizleme.

⁵ hotoz: kadınların kendi saçlarından veya yemeni vesaire ile yaptıkları baş süs ve kisvesi.

⁶ mâi: mavi.

⁷ soygun: bir düğün vesair cemiyetlere hizmet etmek için ağır esvabını çıkarıp hafif kıyafete girmiş hizmetçi kadın.

⁸ cereyân: geçme.

⁹ istikbâl: birini karşılama.

Sultan Ahmet Meydanı'nın arka taraflarında olan bu büyük, bu eski ev, o sabah pencerelerini bahar güneşinin şuaına¹⁰, kapılarını muhabbete¹¹ karşı açmıştı. Birçok senelerden beri ilk defa tamir görerek kısım-ı haricisi¹² kırmızı bir aşı boyasına boyandığı ve dahilindeki odalar, duvarlar bütün sıvandığı hâlde, düzgün¹³ sürmüş bir kocakarı gibi yine kaplamalarındaki çatlaklar, buruşuklar, duvarlarındaki inhinalar¹⁴, çukurlar, tamamıyla setredilememiş¹⁵ ve bununla beraber üzerinden mürur¹⁶ eden senelerin zir-i pay-ı tahribinde¹⁷ inhinaya başlamış. Sofalarına genç kızların uzun etekleri dokunacağı, kış rüzgârlarının iniltisinden başka bir ses işitmeyen ısızsız duvarlarına gençlerin kahkahaları aksedeceği ve bahçeye nazır¹⁸ olan bir köşesi de bu gece şebabete¹⁹ hacle-i visal²⁰ olacağı cihetle²¹, ortasında bulunduğu meydanda kanatlarını açarak, ihtiyaçlara mahsus bir neşe ve gurur ile gelin güveyi bekliyor gibi duruyordu. Şimdi, yarım saate kadar, birçok zamandan beri netice-i hayat²² olan gubar-ı hüzn-aludun²³ istila-yı elimine²⁴ teslim edilerek metruk²⁵ bir hâlde bırakılmış odalarının kapılarını istikbali, muhabbeti okşayan güzel eller açacak... Mana-yı bülend-i tabiat²⁶ olan güzel çehreler her biri bir tarafa atılmış yastıklarına dayanacak... Rengi solmuş döşemelerinin üzerine rengârenk atlas elbiseler birer püşide-i letâfet²⁷ olacak...

10 şua: ışın.

11 muhabbet: sevgi.

12 kısım-ı hârici: dış kısmı.

13 düzgün: kadınların yüzlerine sürdükleri ak ve kızıl.

14 inhinâ': eğilme.

15 setr: örtme, kapama, gizleme.

16 mürûr: geçip gitme.

17 zir-i pâ-yı tahrib: harap etme ayağının altı.

18 nâzır: bakan.

19 şebâbet: gençlik.

20 hacle-i visâl: gelin odası.

21 cihet: yan, taraf.

22 netice-i hayât: hayatın sonu.

23 gubâr-ı hüzn-âlûd: hüznü toz.

24 istilâ'-yı elim: acıklı yayılma.

25 metruk: terk edilmiş.

26 mânâ-yı bülend-i tabiât: doğanın yüce anlamı.

27 püşide-i letâfet: güzellik örtüsü.

Bulunduğu o yüksek mevki-i mümtazdan²⁸, etrafındaki küçük evlere doğru mütenezzilane²⁹ biraz eğilerek, yarım saate kadar her tarafa aks-endaz³⁰ letâfet³¹ olacak bir saz ü suz-ı dil-nüvâzı³² istima³³ eylemelerine müsaade ediyor gibi görünüyordu. Hatta her gün kapısını kıracak gibi vuran, merdivenlerinden yıkacak gibi çıkan mahalle bekçisi Kürt Haso bile o gün başına kırmızı yemenisini sarmış, ayağına abadan yeni poturunu³⁴, arkasına yine abadan yeni saltasını³⁵ giymiş, kemâl-i hürmet³⁶ ve nezaketle sokak kapısının önünde küçük hasır iskemlesinin üstünde, hilâf-ı itiyâd³⁷ olarak gelen geçene mütebessimane³⁸ atf-ı nazarla³⁹, gelin arabalarına intizar⁴⁰ ediyordu.

Biraz sonra seyirciler kapılardan muhacemeye⁴¹ ibtidâr⁴² edip evin her tarafını istila ettikleri gibi zavallı bekçi de kırmızı yemenili büyük ayaklarıyla sevincinden, telaşından çekinerek üzerinden geçtiği birkaç sokak köpeğinin feryad ü figânı⁴³ arasında, harem dairesine doğru koşarak bütün mahallede mucib-i iştihâr ü iftihârı⁴⁴ olan sada-yı bülendiyle⁴⁵ tebşîr-i kudûm⁴⁶ edince, evin içinde bir halecân⁴⁷ hasıl⁴⁸ olarak herkes kapılara doğru

28 mevki-i mümtâz: seçkin yer.

29 mütenezzil-âne: alçalana yaraşır yolda.

30 aks-endâz: çarpıp duran.

31 letâfet: güzellik.

32 sâz ü suz-ı dil-nüvâz: gönül okşayan yakan çalgı.

33 istimâ': dinleme.

34 potur: kışında kırmaları çok, bacakları sıkı kisve.

35 salta: gemicilerin giydikleri bir tür kısa ceket.

36 kemâl-i hürmet: hürmetin son derecesi.

37 hilâf-ı itiyâd: alışmanın zıddı.

38 mütebessim-âne: gülümseyerek.

39 'atf-ı nazar: bakma.

40 intizâr: bekleme.

41 muhâceme: hücum etme, saldırma.

42 ibtidâr: bir işe süratle başlama.

43 feryâd ü figân: bağırıp çağırma.

44 mucib-i iştihâr ü iftihâr: meşhur olma ve öğünme sebebi.

45 sada-yı bülend: yüksek ses.

46 tebşîr-i kudûm: uzak yoldan gelmenin müjdesi.

47 halecân: çarpıntı, titreme.

48 hâsıl: olan, çıkan.

koşmaya başladılar. Tekmil⁴⁹ mahalleye bir hatt-ı müteharrik⁵⁰ çeken arabaların evin avlusuna girdiğinden beş dakika sonra idi ki, gelin ve güvey nihayetsiz derecede mütenevvi⁵¹, mütelevvin⁵² elbise ve kıyafetleriyle merdivenlerden gelin odasına kadar tesadüf eden yerleri, sofaları birkaç sıra olarak işgal eyleyen davetlilerle seyircilerin, bu iki gencin şan-ı galibiyet ü muhabbetlerini⁵³ alkışlayan “Maşallah... kırk bir kere maşallah” nidaları arasından geçiyorlardı. Merdivenlerden gelin hanımı sürükler gibi çıkaran bu genç, güzel damat bey kadınlarda en ziyade tahrik-i tahsin⁵⁴ eden uzun boyu, kemikli geniş omuzları, bi'l-husus⁵⁵ muntazam ve yirmi beş yaşına göre biraz çokça ve uçları maşa ile yukarıya doğru kaldırılmış olan siyah bıyıkları nazar-ı takdiri⁵⁶ cezbediyorduysa da galiba ettiği izdivacın muhasebe-i menfaati⁵⁷ ile biraz ziyadece meşguliyetinden olmalıdır ki, dalgın bir tavır ile merdivenlerden önüne bakarak çıkıyordu; yalnız ara sıra başını kaldırarak, kadınlar hakkında tahkir⁵⁸ ile memzuc⁵⁹ kin ve garaz⁶⁰ besleyen kalbinin mana-yı hıyanetini⁶¹ ifade eden gözleriyle, etrafında mestur⁶² olarak bulunan nisvanı⁶³ pamal-i nazar-ı istihkar⁶⁴ ederdi. O dakikada memnun ve bahtiyar olmaktan ziyade hadid⁶⁵ ve sitize-cu⁶⁶ görünüyordu. İtimad⁶⁷ ediniz bana, bu tabiatlarda, her türlü teessürat⁶⁸ hatta muhabbet bile bir

49 tekmi: tam, eksiksiz, bütün.

50 hatt-ı müteharrik: hareket eden çizgi.

51 mütenevvi': türlü, çeşitli.

52 mütelevvin: renkli.

53 şan-ı galibiyet ü muhabbet: sevginin ve üstünlüğün şanı.

54 tahrik-i tahsin: takdir uyandırma.

55 bi'l-husus: özellikle.

56 nazar-ı takdir: kıymet biçme bakışı.

57 muhasebe-i menfaat: çıkar muhasebesi.

58 tahkir: hakaret etme, hor görme.

59 memzuc: karışık.

60 garaz: hedef, gaye.

61 ma'nâ-yı hıyanet: hainliğin içyüzü.

62 mestur: örtülü, kapalı.

63 nisvan: kadınlar.

64 pâ-mâl-i nazar-ı istihkâr: hor görme bakışının ayakları altında çiğnenmiş.

65 hadid: öfkeli, hiddetli.

66 sitize-cû: kavga arayan, kavgacı.

67 i'timad: dayanma, güvenme.

68 te'essürat: üzüntüler.

kin ve adavettir⁶⁹. Kolundaki uzun boylu, endamına büyük bir nakısa⁷⁰ verecek surette dar ve uçları yukarıya doğru kalkık omuzlu gelin hanımın giydiği elbise, Türklerin sanayi-i nefiseden⁷¹ addolunacak⁷² kadar güzel o iki etekli sevb-i latiflerini⁷³ alafrangaya mezc⁷⁴ ve izdivacıyla mor atlastan gayet uzun etekli, ve korsajından başlayarak ta eteklerine kadar olan bütün kumaş, maşrıktan⁷⁵ garba⁷⁶ akseden ziya-yı nev-zuhur-ı nehariyi⁷⁷ andırır surette uzun yollu sırmalarla işlenmiş idi.

Genç kızlarda maksad-ı izdivacın⁷⁸ birincilerinden biri olan gelinlik elbisesinin ve etrafındaki alkışların verdiği bir hiss-i gurur ü bahtiyari⁷⁹ içinde hüsn ü şebabetinin⁸⁰ istinad-gâhı⁸¹ addettiği⁸² kocasına dayanarak, nefsinde her türlü teessürat⁸³ ve infialatın⁸⁴ medid⁸⁵ ve şedid⁸⁶ olduğunu gösterir surette biraz derin, ve biraz birbirine yakın ve bir saniyede her tarafa münatıf⁸⁷, o anda ise neşe ve sürurundan⁸⁸ nîm-mest⁸⁹ olan parlak siyah gözleriyle tebessüm ediyordu. Yüzüne taktığı al tül den duvağı, esmer çehresine hıyanet ediyorsa da, güldüğü zaman bütün çehresi ve bi'l-husus⁹⁰

69 'adâvet: düşmanlık.

70 nakısa: eksik, kusurlu.

71 sanâyi'-i nefîse: güzel sanatlar.

72 'add: sayma, sayılma, itibar etme.

73 sevb-i lâtif: güzel, hoş elbise.

74 mezc: katma, karıştırma.

75 maşrık: doğu.

76 garb: batı.

77 ziyâ-yı nev-zuhûr-ı nehârî: gündüzün yeni ortaya çıkan ışığı.

78 maksad-ı izdivâc: evlenme amacı.

79 hiss-i gurûr ü bahtiyârî: gurur ve mutluluk duygusu.

80 hüsn ü şebâbet: güzellik ve gençlik.

81 istinâd-gâh: dayanacak, sığınacak yer.

82 add etmek: saymak.

83 te'essürât: üzüntüler.

84 infî'âlât: coşkunluklar.

85 medid: uzun.

86 şedid: şiddetli.

87 mün'atîf: sapan, meyillenen.

88 sürûr: sevinç.

89 nîm-mest: sarhoşça.

90 bi'l-husûs: özellikle.

o hâlde parlak dişlerini gösteren güzel ağzı, gayet nerm ü nâzenin⁹¹, latîf⁹² ve manidar bir suret kesb⁹³ ediyordu.

Kalabalığın en ziyade toplandığı yerden uzakça bir köşedeki minde-rin üzerinde ayakta duran iki yaşlı kadın fevkalade meserretlerden⁹⁴ hasıl⁹⁵ olma bir hayret içinde, ağızları biraz açılmış, koltuğu seyrediyorlardı. Kısa saçlarını toplayan küçük hotozlarının⁹⁶ etrafına elmaslı iğneler, kulakları-na uzun Felemenk⁹⁷ küpeler takmış, bütün çehreleri bir tebessüm hâlinde olduğu için nur-ı sürur⁹⁸ içinde kalmıştı. Bu iki kadın meserret ve memnu-niyetleriyle, o kadar izdiham arasında temâyüz⁹⁹ ederek herkesin nazar-ı dikkatini¹⁰⁰ celb ediyorlardı¹⁰¹.

Bu iki hanım gelin ve güveyin validesi idi. Bir tanesi bizde erkek evladı olan validelere mahsus gurur ile, diğeri bir rikkat ü şefkat-i maderane¹⁰² ile, mahdumunun¹⁰³ saika-i kuvvet ü galibiyet¹⁰⁴ sayesinde heyet-i ictimaiyyeye¹⁰⁵ duhulünü¹⁰⁶, kerime-i ber-güzidesinin¹⁰⁷ âlem-i hakiki¹⁰⁸ üzerinde attığı ilk adımlarıyla rehberi-i hayatı¹⁰⁹ olan kocasını bahtiyarane¹¹⁰ ve

91 nerm ü nâzenîn: yumuşak ve narin.

92 lâtif: hoş.

93 kesb: çalışıp kazanma.

94 meserret: sevinç, şenlik.

95 hâsıl: olan, çıkan.

96 hotoz: kadınların kendi saçlarından veya yemeni vesaire ile yaptıkları baş süs ve kisvesi.

97 Felemenk: Almanya'nın kuzey-batısında küçük bir ülke.

98 nûr-ı sürûr: sevincin aydınlığı.

99 temâyüz: yükselme, üstün olma.

100 nazar-ı dikkat: dikkatli bakma.

101 celb: çekme, çekiş.

102 rikkat ü şefkat-i mader-âne: anaca şefkat ve acıma.

103 mahdûm: oğul, evlat.

104 sâika-i kuvvet ü galibiyet: kuvvet ve üstünlüğe sevk eden.

105 heyet-i ictimâiyye: toplantı heyeti.

106 duhûl: içine girme.

107 kerime-i ber-güzide: seçkin kız.

108 'âlem-i hakiki: gerçek dünya.

109 reh-beri-i hayat: yaşam kılavuzu.

110 bahtiyâr-âne: bahtlı, talihli.

masumane¹¹¹ surette takibini, ikisi de ömr-i güzeştelerinin¹¹² kol kola vererek avdetini¹¹³, yahut saha-i maziden¹¹⁴ istikbalin güzarını¹¹⁵, birtakım hissiyat-ı mühimme¹¹⁶ içinde temaşa¹¹⁷ ediyorlardı.

Behçet Bey gelin hanımı köşesine ikad¹¹⁸ ederek, orada her cinsten mürekkep¹¹⁹ izdihamın enzar-ı mütecessisane vü muaheze-karanesine¹²⁰ karşı vaz ü teşhîr¹²¹ eyledikten sonra kalabalığın arasından bin müşkilat¹²² içinde selamlığa¹²³ çıkmıştı.

Sitare Hanım, ta akşama kadar yüzlerce gözlerin tedkikat-ı mütecessisane¹²⁴ ve muayene-i muaheze-karanesine¹²⁵ terk ü vaz¹²⁶ edildiği cihetle, hüsnlerine¹²⁷ pek ziyade emniyetleri olmayan ve çehrelerindeki kusurlara kendileri de vakıf bulunan kadınlara mahsus bir ıztırab-ı asabi¹²⁸ içinde kalmıştı. Yüzündeki tebessüm rengiyle beraber uçup gitmiş ve bu ıztırab-ı şedidin¹²⁹ tesiratından¹³⁰ olarak yüzü ağlar gibi bir hâl kesb etmişti¹³¹. Kalbiyle hem-aheng-i halecân¹³² olan karşısındaki saat çaldıkça ıztırabı teza-

111 mâ'sûmâne: masumcasına.

112 ömr-i güzeşte: geçmiş ömür.

113 'avdet: geri gelme.

114 sâha-i mâzî: geçmiş alan.

115 güzâr: geçme.

116 hissiyât-ı mühimme: ehemmiyetli duygular.

117 temâşâ: seyretme.

118 ik'âd: oturtma.

119 mürekkeb: meydana gelme.

120 enzâr-ı mütecessis-âne vü muâheze-kârâne: meraklı ve azarlaracasına bakışlar.

121 vaz' ü teşhîr: koyma ve gösterme.

122 müşkilât: güçlükler.

123 selâmlık: büyük konaklarda misafirlere ayrılan daire.

124 tedkikât-ı mütecessis-âne: merakla incelemeler.

125 muâyene-i muâheze-kârâne: azarlaracasına gözden geçirme.

126 terk ü vaz': koyma ve bırakma.

127 hüsn: güzellik.

128 ıztırâb-ı asabi: sinirli elem.

129 ıztırâb-ı şedîd: şiddetli elem.

130 te'sîrât: etkiler.

131 kesb: çalışıp kazanma.

132 hem-âheng-i halecân: çarpıntının uyumu.

yüd¹³³ ve teşeddüd¹³⁴ ediyordu.

Zira üzerine matuf¹³⁵ ve mansub¹³⁶ olarak, ayağından başlayıp başında aram¹³⁷ eden, yüzünün en küçük çizgilerine, en mahfı¹³⁸ kusurlarına ayrı ayrı isabet eyleyen nazarlarda¹³⁹ nevakıs-culuk¹⁴⁰, taharri-i kusur¹⁴¹, haset gibi birtakım manalar hissediyordu.

-Gelin güzel mi?

-Güzellik ona kalmış! Görmüyor musunuz, ne kadar esmer. Kaşları da ne kadar düşük. Yalnız gözlerini beğendim.

-Gözleri sizin gözlerinize ne kadar benziyor!

Diğer tarafta:

-Gelin güzel değil ama esvabına¹⁴² bayıldım. Mor atlas üzerine sırma işleme ne kadar yaraşıyor.

-Bundan daha güzel gelinlik esvabı olmaz. Fakat “Belim ince görün-sün” diye korsesini ne kadar sıkımış! Baksanız a. Rahat nefes alamıyor.

-Kardeş! Kendi belin gibi arıyorsan onu hiç kimsede bulamazsın,

Diğer köşede:

-Darısı başına. Gelin hanım niçin böyle ağlar gibi duruyor. Sanki... ne kadar sevinse layık. Bence güvey gelinden daha güzel.

-Niçin? Bence zavallı gelin hanım da güzel.. Güveyin bir odalığı var-mış. Sahih¹⁴³ mi?

¹³³ tezâyüd: sıkışma, çoğalma.

¹³⁴ teşeddüd: şiddetlenme.

¹³⁵ ma'tûf: eğilmiş.

¹³⁶ mansûb: konmuş, dikilmiş.

¹³⁷ ârâm: karar kılma.

¹³⁸ mahfî: gizli.

¹³⁹ nazar: bakma, bakış.

¹⁴⁰ nevâkıs-cûluk: kusur arayıcılık.

¹⁴¹ taharri-i kusûr: kusur araştırma.

¹⁴² esvâb: giyecek şeyler.

¹⁴³ sahîh: gerçek.

-Benim de kulağıma öyle bir şey çalındı. Çıkarmış mı? Satmış mı öyle bir şeyler diyorlardı ama bilmem.

-Ben hastalanmış. Yatağa düşmüş diye işittim. Gelin duymasın diye bütün ev halkı pek telaş ediyorlarmış.

Her köşede, her tarafta muhavereler¹⁴⁴, mükalemeler¹⁴⁵, mülatafalar¹⁴⁶, muahezeler¹⁴⁷, germiyet¹⁴⁸ kesb¹⁴⁹ etmiştir. Bu cihetle sesler birbirine karışarak yavaş yavaş yükselmeye, sofalarda odalarda gidip gelenlerin ve süratle aşağıya inip çıkanların ayak patırtılarına bir cihette¹⁵⁰ nağme-saz¹⁵¹ olan çalgı sadaları da inzimam¹⁵² ederek bütün evde bir hayat-ı galeyân-engiz¹⁵³ hükm-ferma¹⁵⁴ olmaya başladı.

Âdâtımızın¹⁵⁵ devr-i inkılâbında¹⁵⁶ bulunduğumuz cihetle usul-i müttehazaya¹⁵⁷ muhalif¹⁵⁸ olarak davetlilerin geceye alıkonulacağına dair sabahdan beri deveran¹⁵⁹ eden bir rivayet akşam üzeri kesb-i hakikat¹⁶⁰ ettiğinden evin her tarafında birer birer mumlar, avizeler, lambalar ışal¹⁶¹ edildi.

Genç çehrelerdeki en mestur¹⁶² çizgileri, en görünmez lekeleri, en hafî¹⁶³ kusurları teşhir etmekle, en parlak renkleri bozmaya çalışmakla me-

¹⁴⁴ muhavere: karşılıklı konuşma.

¹⁴⁵ mükâleme: antlaşma.

¹⁴⁶ mülâtafa: şakalaşma.

¹⁴⁷ muâheze: azarlama.

¹⁴⁸ germiyet: sıcaklık.

¹⁴⁹ kesb: çalışıp kazanma.

¹⁵⁰ cihet: yan.

¹⁵¹ nağme-sâz: şarkı söyleyen.

¹⁵² inzimâm: katılma.

¹⁵³ hayât-ı galeyân-engiz: coşku yaratan hayat.

¹⁵⁴ hükm-fermâ: hükmü yürürlükte olan.

¹⁵⁵ âdât: adetler, gelenekler.

¹⁵⁶ devr-i inkılâb: değişme dönemi.

¹⁵⁷ usûl-i müttehaza: tutulan kaideler.

¹⁵⁸ muhâlif: aykırılık gösteren.

¹⁵⁹ deverân: dönüp dolaşma.

¹⁶⁰ kesb-i hakikat: doğruluk kazanma.

¹⁶¹ iş'âl: tutuşturma.

¹⁶² mestûr: örtülü, kapalı.

¹⁶³ hafî: gizli.

lûf¹⁶⁴ olan güneşin o cuşan¹⁶⁵, o hasud¹⁶⁶, o maayib-cu¹⁶⁷ ziyası¹⁶⁸ sönüp de avizelerin hafif şuleleri¹⁶⁹ güzel yüzlerde mütehasşirane¹⁷⁰ ihtizaza¹⁷¹, siyah saçlarda âşıkâne¹⁷² mülatafaya¹⁷³, intihab-ı elvanda¹⁷⁴ müselleme¹⁷⁵ olan hüsn-i tabiatları¹⁷⁶ mübalağaya meyyal¹⁷⁷ şarklıların¹⁷⁸ o rengarenk atlas elbiselerinin üzerinde dalgalanmaya başlamasıyla düğün büsbütün bir başka letafet ve taravet¹⁷⁹ iktisab¹⁸⁰ etti.

Saat gece yarısına takarrüb¹⁸¹ edip de en güzide¹⁸² hanende¹⁸³ ve sazenderden¹⁸⁴ muntahab¹⁸⁵ çalgı takımı bir şevk-ı sanat-perveraneyeye¹⁸⁶, neşeler bir revnak-ı huş-rübaya¹⁸⁷, bütün düğün bir tavr-ı serbestaneyeye¹⁸⁸ döküldüğü zaman idi ki al canfesten bir etekli entari giymiş, bir kırmızı kurdele ile bağladığı saçlarını arkasına dökmüş, bir cariyeye merdivenlerden inerek alt katta evin hâli¹⁸⁹ bir köşesine doğru gidiyordu. Yalnız, giderken ara sıra du-

¹⁶⁴ me'lûf: alışmış, huy edinmiş.

¹⁶⁵ cûşân: coşkun, coşan.

¹⁶⁶ hasûd: kıskanç.

¹⁶⁷ maâyib-cû: kusurlar arama.

¹⁶⁸ ziyâ: ışıık.

¹⁶⁹ şu'le: ateş, alev.

¹⁷⁰ mütehasşir-âne: özleyerek.

¹⁷¹ ihtizâz: titreme.

¹⁷² 'âşık-âne: âşıkça.

¹⁷³ mülâtafa: şakalaşma.

¹⁷⁴ intihâb-ı elvân: renklerin seçilmesi.

¹⁷⁵ müselleme: verilmiş.

¹⁷⁶ hüsn-i tabiât: doğanın güzelliği.

¹⁷⁷ meyyâl: çok meyil eden.

¹⁷⁸ şarklı: doğulu.

¹⁷⁹ tarâvet: tazelik.

¹⁸⁰ iktisâb: kazanma, edinme.

¹⁸¹ takarrüb: yaklaşma.

¹⁸² güzide: seçkin.

¹⁸³ hânende: şarkıcı.

¹⁸⁴ sâzende: çalgıcı.

¹⁸⁵ muntahâb: seçkin.

¹⁸⁶ şevk-ı san'at-perver-âne: sanatı besleyene yakışır şevk.

¹⁸⁷ revnâk-ı huş-rübâ: akıl kapan parlaklık.

¹⁸⁸ tavr-ı ser-bestâne: serbestçe tavır.

¹⁸⁹ hâli: تنها, boş.

arak bir arslanın önünden kaçan ahu¹⁹⁰ gibi havf u halecanından¹⁹¹, dökülmüş saçlarının içindeki başını çevirerek o güzel siyah gözleriyle arkasına bakıyordu. Münthehasında¹⁹² bir oda olan uzunca bir yola girdi. Halecanını teskine çalışır bir tavır ile elini kalbinin üzerine koyarak etrafını dinledi. Düğünün gürültüsü buraya uzaktan uzağa aksediyordu. Arkasını duvara dayayarak tavana yakın bir tepe penceresinden o güzel kıızı tecessüs¹⁹³ etmek için gizli gizli giren ayın şuaına¹⁹⁴ karşı asabi bir hâlde bulunan vücudunu ısıtıyordu. Azıcık sonra, eski konaklarda hâlâ mevcut olan bu uzunca yolun münthehasındaki odanın kilitli kapısını yavaş yavaş vurdu. Cevap yok. Evvelkinden daha hızlıca vurdu. Yine ses yok. Biraz dinledikten sonra daha hızlıca vurunca içeriden bir titrek ses “Kimdir o” diye sordu. “Hanım nine benim! Kapıyı açar mısın” deyince bir ihtiyar kadın seccadesinden kalkarak elindeki tesbihi başındaki örtüsüyle oda kapısını yavaşça açtı. Kapısı açılan bu oda, zenginliğin sefaletle terk ettiği bir kuşe-i nisyan¹⁹⁵ olduğu cihetle¹⁹⁶, pek muntazam olmayan bahçeye nazır küçük pencerelerinin önüne kayıtsızlıkla atılmış uzun bir minderin uçları rutubetten çürümüş ve yine o rutubetin tesiriyle duvarlarındaki sıvalarda büyük siyah lekeler hasıl¹⁹⁷ olmuş idi. Odaya girince sağ tarafında bir yatak, yatağın içinde yastığın üzerine perişan surette dökülmüş sarı saçların arasında reng-i adem¹⁹⁸ olan donukluğu, hayatı birkaç saniye reh-güzârından¹⁹⁹ tehir²⁰⁰ edecek kadar müthiş, müessir²⁰¹ bir çehre-i nev-civani²⁰² görünüyordu. Bir başka

190 âhû: ceylan.

191 havf u halecân: korku ve çarpıntı.

192 münthehâ: son.

193 tecessüs: yoklama, araştırma.

194 şua: ışın.

195 küşe-i nisyan: unutma köşesi.

196 cihet: yan, taraf.

197 hâsıl: olan, çıkan.

198 reng-i adem: yokluk rengi.

199 reh-güzâr: geçit, geçecek yol.

200 te'hîr: geciktirme.

201 mü'essir: tesir yapan.

202 çehre-i nev-civânî: tazelik, gençlik yüzü.

âleme münatıf²⁰³ olmuş gibi mailiği²⁰⁴ üst kapaklarının içinde kaybolarak, yalnız beyazları görünen gözleri, afak-ı dur-a-durda²⁰⁵ gurub²⁰⁶ eden iki necm-i tevem²⁰⁷ ki hüznüler sevdalar içinde sönüyordu. Yanaklarının renginde olan dudaklarının aralığından dişleri, şakaklarındaki ve boynundaki gayet ince derisinden mai damarları seçiliyordu. Ölümün getirdiği bazı hâller bütün tenasübünü²⁰⁸ ihlal ile çehresinde dehşetli bir tezat hâsıl eylediği ve cereyan-ı hayatın²⁰⁹ sekte-dar²¹⁰ olduğu cihetlerde de toprağın renk ve tesiri görüldüğü gibi, ağır bir koku, gündüzün hararetiyle toplanıp gecenin serinliğiyle intişara²¹¹ başlayan rutubete karışarak odanın içinde hafif surette tebahhur²¹² ediyordu. Zira anasır²¹³ bozulmaya başlamıştı.

Ölüm yatağında yatan on sekiz yaşındaki bu genç kız bundan üç dört sene evvel sırma saçları, pembe teni, mai gözleriyle bahar gibi taze, kuşlar gibi şen idi. Vukuat-ı âleme²¹⁴ karşı kapıları kapanmış, ve etrafından geçen asrın nüfuzuna mani olmak üzere azim²¹⁵ duvarlar çekilmiş bir haremde büyüdüğü için hayat-ı hakikin²¹⁶ hiçbir hâline vakıf değildi. Çiçekleri sever, kelebeklerin arkasından koşar, bahçeye nazır olan odasının penceresini açarak sabahları şarkı söyler. Merdivenlerin ikişer basamağını birden atlayarak aşağıya iner, evde küçükten beri nazlı büyüdüğü için intiha-yı sabavetle²¹⁷ ibtidâ-yı şebabetin²¹⁸ arasında, iki cihetten²¹⁹ esen rüzgâr or-

203 mün'atıf: meyillenen, bir yana yönelen.

204 mâilik: maviilik.

205 âfâk-ı dârâ-dûr: uzak ufuklar.

206 gurûb: bir gök cisminin batıda görünmez olması, batması.

207 necm-i tev'em: ikiz yıldız.

208 tenâsüb: uyuma, uygunluk.

209 cereyân-ı hayât: yaşamın geçmesi.

210 sekte-dâr: sekteye uğramış, bozulmuş.

211 intişâr: yayılma, dağılma.

212 tebahhur: buğulanma.

213 anâsır: elemanlar, öğeler.

214 vukuât-ı âlem: dünyanın olayları.

215 azîm: büyük, ulu.

216 hayât-ı hakiki: gerçek hayat.

217 intiâh'-yı sabâvet: çocukluğun sona ermesi.

218 ibtidâ-yı şebâbet: gençliğin başlangıcı.

219 cihet: yön.

tasında kalmış kırlangıçlar gibi heva-yı heves-i masumanesine²²⁰ tabi olarak hiffet²²¹ ve sürat ile konağın her odasına, bahçenin her tarafına ve her köşesine, girer çıkar, yürür koşardı. Sıhhatte olan çocukların o sinnine²²² mahsus olarak hayat kuvvet ve revnakıyla²²³ icra-yı hükm²²⁴ ediyordu. Gül rengindeki dudaklarını hemen daimi surette tenvir²²⁵ ederek bazen o pembe nuri²²⁶ gözlerinin mailiğine²²⁷ kadar sirayet ettiren tebessümü, en küçük bir şeyle mümted²²⁸ kakhahalara tahavvül²²⁹ ederdi.

Bununla beraber pek büyük kabahatleri vardı. Sinnine göre çok güzel, bulunduğu mevkîe göre çok nazik, bil-husus²³⁰ hayat-ı insanının²³¹ ne demek olduğunu ve bugün kendisine verilen müsaade-i hürriyet-perverane²³², edilen lutf-ı ali-cenabane²³³, esassız bir eğlence, sebatsız²³⁴ bir heves olduğu için yarın şiddet ve tahkir-i zalımaneye²³⁵ tahavvül²³⁶ edeceğini bilmiyordu. Çiçekleri çok sever, kelebeklerin arkasına çok düşer, hele o muhataralı²³⁷ tebessüm dudaklarını öpmeyi hiç terk etmezdi. Gayet erken kalktığı bir sabah bahçede koşup dururken haşin, kuvvetli iki kol omuzlarından tutarak birisi kendisini öpmüştü. Birdenbire içine düştüğü bu kapandan kurtulmak için çalıştığı sırada havf²³⁸ ü hayretle başını çevirdi. Behçet Bey!

220 hevâ-yı heves-i ma'sûm-âne: masumcasına heves ve istek.

221 hiffet: hafiflik.

222 sinn: yaş.

223 revnâk: parlaklık.

224 icrâ'-yı hükm: hükmü yerine getirme.

225 tenvîr: aydınlatma.

226 nûrî: nura ait, nur ile ilgili.

227 mâîlik: mavilik.

228 mümtedd: uzayan, uzanan.

229 tahavvül: dönme, değişme.

230 bi'l-husûs: özellikle.

231 hayat-ı insanî: insanca hayat.

232 müsâade-i hürriyet-perver-âne: hürriyet sevenin izni.

233 lûtf-ı âli-cenâb-âne: yüce gönüllülükle iyilik.

234 sebatsız: yerinde durmama.

235 tahkîr-i zâlim-âne: zulümle yapılan hakaret.

236 tahavvül: değişme, dönme.

237 muhâtaralı: tehlikeli.

238 havf: korku.

O kollarından daha haşın, daha kuvvetli bir sada²³⁹ amirane²⁴⁰ bir surette “Rahat dur! Seviyorum seni” demişti. O esnada esen bir rüzgâr gisyü zer-tarini²⁴¹ kulaklarına doğru dağıtarak bu muhataralı, bu mühlik²⁴² sözü işitmesine mani olmak istiyordu. Fakat maksadına vasil²⁴³ olmak için her maniyayı²⁴⁴ pamal-i istihkar²⁴⁵ eden tabiat yanı başında. Bu genç beyin şiddet ve kuvveti Dilsitan’ı ferman-ı tabiata²⁴⁶ ram²⁴⁷ eylemişti. Alaka mı etmişti? Hayır! Bir kuvvet-i muhakkiraneyi²⁴⁸, ve bir şiddet-i amiraneyi²⁴⁹ muhtevi²⁵⁰ olan bu sada, kendisine şimdiye kadar işittiği güzel seslerden, kuşların nağmelerinden daha latif²⁵¹ ve hafif gelerek hissettiği azim²⁵² bir noksanın ikmalini²⁵³, muhtaç olduğu bir şefkat ve himayetin²⁵⁴ vücudunu vaad ve temin ettiği cihetle, yanı başında rahim²⁵⁵ bir hami²⁵⁶, bir birader mi? Yahut güzel bir bey mi bulunduğu kalbince kati karar veremiyordu. Aradan ancak iki üç gün geçti. Dilsitan artık genç bir kız, bi-haber²⁵⁷ bir çocuk, kimsesiz bir halâyık²⁵⁸ değil Behçet Bey’in odalığı idi. O dakikada genç zihni gıda-yı ruhanisi²⁵⁹ olan hayalat-ı şebabete²⁶⁰ başlayarak mesut

239 sadâ: ses.

240 âmir-âne: emrederek.

241 gîsü-yı zer-târî: altın ile işlenmiş uzun saç.

242 mühlik: öldürücü.

243 vâsıl: ulaşan, erişen.

244 mânia: engel, özür, zorluk.

245 pâ-mâl-i istihkâr: aşağılamayı ayaklar altına alan.

246 fermân-ı tabîat: tabiatın emri.

247 râm: boyun eğen.

248 kuvvet-i muhakkir-âne: hor görürcesine güç.

249 şiddet-i âmir-âne: emredercesine şiddet.

250 muhtevî: içine alan, kavrayan.

251 lâtif: yumuşak, hoş, nazik.

252 azîm: büyük, ulu.

253 ikmâl: tamamlama, bitirme.

254 himâyet: koruma, korunma.

255 rahîm: merhametli, koruyan.

256 hâmi: himaye eden, koruyucu.

257 bi-haber: habersiz.

258 halâyık: satın alınan kadının hizmetçi.

259 gîdâ-yı rûhânî: ruha ait gıda.

260 hayâlât-ı şebâbet: gençlik hayâlleri.

bir hâli, emin bir istikbali, ateşin²⁶¹ bir sevdâyı küçücük ayaklarının altında buluyordu.

Eğer Dilsitan'ın muamelat-ı insaniye²⁶² ve hayat-ı hakikiye²⁶³ biraz vukufu²⁶⁴ olsaydı tarik-i ömründe²⁶⁵ birdenbire karşısına çıkarak reh-zenlik²⁶⁶ eden her türlü letâfet²⁶⁷ ve ulviyetiyle²⁶⁸ muhabbet değil, her türlü şiddet ve hakaretiyle şehvet olduğunu anlardı. Evet! Bunun acizlere karşı şedid²⁶⁹ ve müthiş idi. Şiddeti o derecelerde idi ki akşamları geldiği zaman bütün ev eşyasıyla beraber titrer idi. Konağın gayet büyük, gayet eski üst kat sofasında dehşetle dolaştığı zaman, büyük ahşap evlerde daima görüldüğü gibi, etraftaki odalar sallanır, odalarda mevzu olan kanepeler titrer, bazen en küçük bir hiddetle veyahut evin haricinde kemal-i meskenet ü mezelletle²⁷⁰ istida²⁷¹ ettiği bir emel ve arzusunun adem-i husulünden²⁷² gelen yes²⁷³ ile sandalyeleri şuraya buraya atarak kırardı.

Dilsitan daha iki haftalık hayatı olan bu muhabbete, bu münasebet-i nev-peydaya²⁷⁴ karşı ezildiğini, ve kalbinde gurur-ı şebabete²⁷⁵, ve emniyet-i hüsnüne²⁷⁶, haysiyet-i nisvaniyesine²⁷⁷, bais²⁷⁸ olan birtakım rabitaların²⁷⁹ kırıldığını hissediyordu. Mesela Behçet Bey Dilsitan'a bağırıp da işittire-

261 âteşin: ateşli.

262 muâmelât-ı insânî: insanca davranışlar.

263 hayât-ı hakiki: gerçek yaşam.

264 vukûf: bilme, anlama.

265 tarîk-ı ömr: ömrün yolu.

266 reh-zen: yol kesen.

267 letâfet: güzellik.

268 'ulviyyet: yücelik, büyüklük.

269 şedid: sert.

270 kemâl-i meskenet ü mezellet: beceriksizliğin ve alçaklığın son derecesi.

271 istid'â': yalvararak isteme.

272 adem-i husûl: üreme yokluğu.

273 ye's: ümitsizlik, elem, keder.

274 münâsebet-i nev-peydâ: yeni ortaya çıkan yakınlık.

275 gurûr-ı şebâbet: gençliğin gururu.

276 emniyyet-i hüsn: güzelliğin güveni.

277 haysiyyet-i nisvâniyye: kadınlık onuru.

278 bâis: sebep olan, gönderen.

279 râbîta: bağ, ilgi.

mediği zaman “Seni çağırıyorum. Kulağın sağır mı? Eşek!” der ve bazen geç geldiği geceler oda kapısının önünde bi-tab-ı ıztırab²⁸⁰ olarak habide²⁸¹ bulunduğu Dilsitan’ı ayağının ucuyla itererek uyandırır. Bir kere iyi süpürülmediğini göstermek için Dilsitan’ın kulağından tutarak esvablarının²⁸² yanına götürdü. Dilsitan bu muamele-i zalimane²⁸³ latife²⁸⁴ veyahut ciddi mi olduğunu anlamak için Behçet Bey’in gözlerinin içine nasb-ı nigah²⁸⁵ etti. O katil bakışlı gözlerinin bebeğini daha büyük, daha siyah gördü. Uçurumdan derin, matemden hazin bulunduğu bu büyük siyah gözler o dakika da Dilsitan’ın bütün hüviyet-i insaniyesini²⁸⁶ ta esasından lerze-nak²⁸⁷ etti.

Ah kadınlar! Anlaşılmaz bir muamma. Bazen vahşet ve şiddeti zayıf nevazışlere²⁸⁸, aciz lütuflara tercih ederler.

Bir uçurumun içine düşerken etrafında tesadüf eden eşhası²⁸⁹, eşyayı kucaklayanlar gibi, bütün cemiyet içinde hiçbir mededresi²⁹⁰, hiçbir penahı²⁹¹ olmayan Dilsitan da haysiyet-i nisvaniye ve insaniyesinin²⁹² tenezzül ettiğini gördükçe Behçet Bey’e büsbütün sarılarak sevmeye başlamıştı.

Sevmeye başlamıştı. En acı hakayika²⁹³ karşı yine genç zihinleri terk etmeyen hayalat-ı şebabet²⁹⁴ hükm-ferma²⁹⁵ olmaya ibtidar²⁹⁶ ederek: Behçet Bey’i bu kadar hadid ve şedid²⁹⁷ eden belki muhabbet idi..?

280 bi-tâb-ı ıztırâb: acıdan yorgun düşme.

281 hâbide: uyumuş, uykuya dalmış.

282 esvâb: giyimler.

283 muâmele-i zâlim-âne: zulümle yapılan davranış.

284 latife: şaka.

285 nasb-ı nigâh: göz dikme.

286 hüviyyet-i insâniyye: insanların aslı.

287 lerze-nâk: titreyen.

288 nevâziş: gönül alma, iltifat.

289 eşhâs: kişiler.

290 meded-res: yardımcı.

291 penâh: sığınacak yer.

292 haysiyyet-i nisvâniyye ve insâniyye: kadınlığın ve insanlığın onuru.

293 hakâik: gerçekler.

294 hayâlât-ı şebâbet: gençlik hayalleri.

295 hükm-fermâ: hükmü yürürlükte olma.

296 ibtidâr: bir işe süratle başlama.

297 hadid ve şedid: öfkeli ve şiddetli.

Kıskançlık..! En sakın mizaçlıları bile tehyic²⁹⁸ eden o dahiye-i muhabbet²⁹⁹! Belki kendisinin hırpalanmasına, ezilmesine sebep bu idi. Bak kemal-i muhabbetle³⁰⁰ dişisinin yanında duran arslan vahşi, güzel, yırtıcı, ulvî³⁰¹ değil midir?

Burası doğru. Zira bu alçak, Dilsitan'a kadın değil dişi muamelesi ediyordu.

Bu şiddetlere, bu tahkirlere³⁰², bir mutavaat-ı muhabbet-karane³⁰³ ile sabır ve tahammülü altı ayı geçiyordu ki beyinin etvarında³⁰⁴, evin hâlinde, herkesin muamelesinde, bir hazırlık, bir tebeddül³⁰⁵ görmeye başlamıştı. Evin bazı yerlerinde hasırlar değişiyor, divarlar³⁰⁶ sıvanıyor, evin halkı Behçet Bey'in karar verilmiş nikâh cemiyetinden muttasıl³⁰⁷ bahsedip duruyordu. Dilsitan o geceler sabaha kadar hiç uyumuyordu.

Bak. Kalbi muhakemat-ı muhabbetinde³⁰⁸ haklı değil miydi? Behçet Bey'i bu kadar hadid³⁰⁹, bu kadar muhakkar³¹⁰ eden kendi ilham ettiği sevdanın kuvvet ve şiddeti olduğu şimdi sabit olmadı mı? Şimdiye kadar odalığı idi. Bundan sonra haremi...! Tahkir³¹¹ ve tenzil³¹² ile başlayan muhabbet bugün kendisini bir kürsi-i alül-al-i aşka³¹³ isad³¹⁴ ediyor.

Bu nikâh.! Aşk ve muhabbet.. O küçük, o mahzun, o sevdalı kalbi bu muvaffakiyeti³¹⁵, bu galibiyeti için kendi kendine bir ıyd-ı nuranur³¹⁶ icra eyliyordu.

298 tehyic: coşturma.

299 dâhiye-i muhabbet: sevgi felaketi.

300 kemâl-i muhabbet: sevginin son derecesi.

301 ulvî: yüce.

302 tahkîr: hakaret etme, hor görme.

303 mutâvaat-ı muhabbet-kârâne: sevgiyi gösteren, muhabbetli itaat.

304 etvâr: hâl ve hareketler.

305 tebeddül: değişme.

306 divâr: duvar.

307 muttasıl: aralıksız, hiç durmadan.

308 muhâkemât-ı muhabbet: sevgi hükümleri.

309 hadid: öfkeli.

310 muhakkar: hakarete uğramış.

311 tahkîr: hakaret etme.

312 tenzil: aşağı düşürme.

313 kürsi-i âlü'l-âl-i aşk: aşkın en yüce tahtı.

314 is'âd: yükseltme, yukarı çıkarma.

315 muvaffakiyyet: amaca ulaşma, başarma.

316 'ıyd-ı nûr-â-nûr: ışıltılı bir bayram.

Dilsitan birtakım hayalat-ı latifenin³¹⁷ aguş-ı nüvazişkaranesinde³¹⁸ bi-hab ü tab³¹⁹ olarak geçirdiği bu gecelerin bir sabahı arkadaşlarının toplandığı odaya girmişti. Bir büyük daire teşkil ederek orada toplanan kızlar nikâh cemiyetine yetiştirmek için dikiş dikiyorlar ve bazen hepsi birden söze başlayarak hey şeyden, her türlü intizam-ı muhavere³²⁰ ari olarak³²¹ bahsettikleri gibi ara sıra birbirlerine tire³²² makaralarını atarak şakalaşıyorlardı.

-Aman kardeş, ne tembelsin! Hâlâ bir çarşafın kenarını bastıramamışın.

-Babamın adı Hıdır, elimden gelen budur.

-Kız göster bakayım dikişini.! A.. Bütün ters dikmişin. Şimdi hepsini sök. Yeniden başla da o vakit gözünü açmamayı öğren.

-Maşallah Cevrifelek Kalfa sana. Bu kadar iğne ardını iki günde bitirdi.

-Bey'imın mürüvvet gününde çalışmayacağım da ne günü çalışacağım. Bunun iki katı olsa yine dikerim.

(Odanın bir köşesinde sağ elinin üstünü tutarak içini çeke çeke ağlayan bir kıza hitaben) Kız ne ağlıyorsun? Dayak yemekle kıyamet mi kopar? Efendin değil mi? O seni terbiye için döver.

-(Ağlayarak) Evet efendim. Yastık yüzünü yanlış teyelledin³²³ diye adamın eline bu kadar iğne batırılır mı baksana. Elim nasıl şişti... Vakıa³²⁴ batırılan iğne biraz ziyadece girdiğinden elinin üzerinde bir iltihap hasıl etmişti³²⁵. Şu kadar var ki küçük elinin üzerinden çıkan kan damlalarını gözyaşları temizliyordu.

-Dilsitan Kalfa! Sen niçin nikâhlık esbabını dikmiyorsun? Nikâha topu topu bir hafta kaldı. Sonra yetiştiremezsin!

³¹⁷ hayâlât-ı latîfe: güzel hayaller.

³¹⁸ âğûş-ı nüvâzişkârâne: okşayıcı kucak, seven kucak.

³¹⁹ bi-hâb ü tâb: uykusuz ve hâlsiz.

³²⁰ intizâm-ı muhavere: karşılıklı konuşma düzeni.

³²¹ 'ârî olmak: bir şeyden yoksun olmak, -sız olmak.

³²² tire: ip.

³²³ teyellemek: iki parçayı seyrek dikişle elde dikmek.

³²⁴ vâkıa: gerçekten de, gerçi.

³²⁵ hâsıl etmek: meydana getirmek.

-(Dilsitan mahcup bir tavır ile) Bana nikâh için şimdiye kadar kimse bir şey söylemedi. Bir iki gündür yalnız sizlerden işittim.

O aralık, odanın içinde bulunan kızların hepsi birden gülüşmeye başlamışlardı. Odanın bir tarafında başını eğerek dikiş ile meşgul olup şimdiye kadar hiçbir söz söylemeyen geniş ve anik³²⁶ yanakları, çıkık alnı, küçük ve çekik gözleriyle Tatar cinsine mensubiyetini irae eden³²⁷ bir halayık³²⁸ başını kaldı-
rarak müntakimane³²⁹ ve cengizpesendane³³⁰ bir nazarla Dilsitan'a bakıyordu.

-Dilsitan Kalfa, sen bizim gelin hanımı görmedin mi? Ben hanımla beraber komşunun düğününde gördüm. Ne güzel ne güzel. Behçet Bey yaşmaklı görmüş hep böyle bayılıyormuş.

-.....

-Bey pek de zenginmiş. Onun ismi ne idi kuzum?

-Setri Hanım

Bu söz üzerine bütün halayıklar dikişlerini bırakarak kahkahalarla gülmeye başladılar.

-Kız hiç öyle isim olur mu? Senin de dilin dönmez ki.... Sitare Hanım!

-Yetişin! Aman yetişin! Dilsitan'a bir şeyler oluyor. Evet Dilsitan'a bir şeyler oluyordu. Odanın içinde gülerек, eğlenerek söylenen bir söz, bir kelime, nazik vücudunun en hassas bir cihetine³³¹ saplanmış hançer hükmünü aldığı cihetle³³² oturduğu yerde, arka üstü düşerek kalbinin heyecanı³³³ duyulmaz, nabzının darabâtı³³⁴ bulunmaz bir hâle gelmişti.

Odanın içinde her ağızdan maksatlı maksatsız karma karışık suret-

³²⁶ anik: zayıf, cılız.

³²⁷ irâe etmek: göstermek.

³²⁸ halâyık: hizmetçi.

³²⁹ müntakim-âne: öğ alırcasına.

³³⁰ cengiz-pesendâne: Cengiz'e benzer şekilde.

³³¹ cihet: yan, taraf.

³³² cihetle: sebebiyle.

³³³ halecân: heyecan.

³³⁴ darabât: nabız atışları.

te çıkan sözlerden hasıl olan³³⁵ gürültüler, şakalar, eğlenceler-gülüşmeler, birdenbire bitmiş ve köşede elini tutarak ağlayan küçük kız da susmuştu. Hiçbir şeyden müteessir olmak³³⁶, hiçbir şeyi vazife etmek istemeyen şevk ve şetâret³³⁷, orada, korkunç rengi, müessir³³⁸ çehresi ile hasırın üzerinde arka üstü yatan o hayat-ı hakikiye³³⁹, o mecrûhe-i kalbe³⁴⁰ nasb-ı nigâh³⁴¹ ile sükunet-yâb olarak³⁴² düşünmeye başlamıştı. Dilsitan bayıldığı zaman odanın ilk hâli işte bu idi. Sonra telaş ve endişe ile içine yatırdıkları yatağının etrafında kemal-i sükunetle³⁴³ dolaşan bir hekim: ‘Bir şey değil. Sinir hâli. (isterisizm³⁴⁴)’ diyordu. Bütün geceler ve bahusus³⁴⁵ bundan birkaç gün evvelki geceler, en dil-nüvâz³⁴⁶ hayalat-ı şebabetin³⁴⁷ ziyaret ettiği yatağının içinde üç günden beri esir-i âlam ve ızdırâp³⁴⁸ olduğu hâlde Behçet Bey bir kere, bir kere başucuna gelip kendisini sormamıştı. Üç dört gün zarfında büsbütün ayağa kalkarak gayet uçuk bir renk ile evin içinde dolaştığı zaman arkadaşlarından birine gayet zayıf bir sesle: “Artık büsbütün iyileştim. Bir şeyim kalmadı. Nikâh için olan işleri hep ben göreceğim. Düğünde gelin hanımı ben ağırlayacağım” diyordu.

Üç dört günden beri o nazik bünyesini ta esasından sarsan en şiddetli bir buhran-ı asabî³⁴⁹ içinden çıkarak kendisini bir rüyadan uyanmış gibi görüyordu. Bütün ümitler, arzular, sevdalar, şiddetler, Behçet Bey, hepsi vücudu olmayan birer hayal idi.. Bundan sonra bulunduğu mevkiye göre hareket ederek vazifesinden hizmetinden başka bir şey düşünmeyeceğine

³³⁵ hâsıl olmak: meydana gelmek.

³³⁶ müte’essir olmak: üzölmüş olmak.

³³⁷ şevk ve şetâret: heves ve sevinç.

³³⁸ mü’essir: dokunaklı, içe işleyen.

³³⁹ hayât-ı hakikiye: gerçek hayat.

³⁴⁰ mecrûhe-i kalb: gönöl yarası.

³⁴¹ nasb-ı nigâh: gözünü dikerek bakma.

³⁴² sükûnet-yâb olmak: sessizleşerek; sakin bir şekilde.

³⁴³ kemâl-i sükûnet: oldukça sessiz bir şekilde.

³⁴⁴ isterisizm: histeri.

³⁴⁵ bâ-husus: özellikle, hele.

³⁴⁶ dil-nüvâz: gönöl okşayıcı.

³⁴⁷ hayâlât-ı şebâbet: gençlik hayalleri.

³⁴⁸ esir-i âlâm ve ızdırâb: üzüntü ve ızdırapların esiri.

³⁴⁹ buhrân-ı ‘asabî: sinir krizi.

azim ve niyet etti.

Ah ‘isterisizim’ ‘isterisizim’ o düşman-ı ‘azm u niyet³⁵⁰, o mugfil-i ezhan³⁵¹, o müşevvik-i evham³⁵², o muhteri-i ehval³⁵³, o muhavvil-i her-hâl³⁵⁴, o muharrib-i kuvvet³⁵⁵, biçare Dilsitan’ı bitiriyordu. Bazen yanlış bir fikir, şiddetli bir arzu, sebepsiz bir korku, hiddetli bir söz sertçe esen bir rüzgâr, bayılmasına sebep oluyordu. Bununla beraber ‘nikâh için olan işleri hep ben göreceğim’ sözünü alkışlanacak bir metanet ve süratle icraya³⁵⁶ çalışıyordu.

Nikâha üç gün kaldığı hâlde, çehresindeki ölü rengi, dudaklarındaki teşrih-i tebessüm³⁵⁷ herkesin dikişini dikiyor, her hizmete yetişmek için evin içinde koşarak, biçtiği esvabı acelesinden parçalar, yukarıdan kahve istenildiğini duyunca elindeki işi bırakarak hemen yetişmek için merdivenlerden çıkarken kahve fincanlarını düşürüp kırar, sonra da dinlenmek için oturduğu köşede dört beş dakika kadar kendisini zapt edemeyecek surette kahkahalarla gülerdi.

Mutlak, mutlak cemiyette bulunmak hizmet etmek istiyordu. Sabahleyin erken kalkıp vech-i bi-renginin³⁵⁸ ifşa etmek istediği mana-yı alam ve ıztırabı³⁵⁹ bir dereceye kadar tadil ve tagyir eder³⁶⁰ ümidiyle bir etekli pembe canfesten³⁶¹ elbisesini giyerek ve sırma saçlarını arkasına bırakarak, kesb ettiği³⁶² o hüsn-i rikkat-aver³⁶³ ile cemiyete beraber gitmek için evin alt katında hanımlarını bekliyordu. Kendisini götürmek istemedikleri hâlde,

³⁵⁰ düşman-ı ‘azm u niyet: niyet ve kararlılık düşmanı.

³⁵¹ mugfil-i ezhân: zihinleri gaflete uğratan.

³⁵² müşevvik-i evhâm: kuruntu ve üzüntüleri arttıran.

³⁵³ muhteri-i ehvâl: korkular meydana getiren.

³⁵⁴ muhavvil-i her-hâl: hâl ve durumları değiştiren.

³⁵⁵ muharrib-i kuvvet: gücü tüketen.

³⁵⁶ icrâ’: yapma, yerine getirme.

³⁵⁷ teşrih-i tebessüm: tebessümün yüze yayılması.

³⁵⁸ vech-i bi-reng: renksiz, solgun çehre.

³⁵⁹ ma’nâ-yı âlâm ve ıztırâb: üzüntü ve eziyetler ifadesi.

³⁶⁰ ta’dil ve tagyir etmek: değiştirmek.

³⁶¹ cânfes: ipekli kumaş.

³⁶² kesb etmek: elde etmek, kazanmak.

³⁶³ hüsn-i rikkat-âver: merhamet uyandıran güzellik.

o müessir³⁶⁴ güzelliğiyle ettiği istirham-ı musırrane³⁶⁵ üzerine arzu-yı elimi-
ne³⁶⁶ nail olarak akıbet nikâh cemiyetinde bulunmuştu. Hiçbir mecburiyeti
olmadığı ve vazifesinin tamamıyla haricinde bulunduğu hâlde evin içinde
her hizmeti kendi görmek her tarafa kendi yetişmek istiyordu. Nikâh kı-
yıldıktan ve misafirlere şerbetler dağıtıldıktan sonra cemiyette nağme-saz
olan³⁶⁷ çalgıyı dinlemek üzere oradaki kafesin arkasında gizlice bir köşeye
oturmuştu. O günlerde her şeyi şiddetli bir hâlde ifrat bir surette³⁶⁸ hissediyordu. Can kulağıyla dinlediği çalgıların mızrabı, sazların tellerinden ziya-
de revabıt-ı kalbiyesine³⁶⁹ dokunduğundan heyecanlar³⁷⁰ içinde kalıyordu. Sazendelerin³⁷¹ arasında bulunan bir hanendenin³⁷² seda-yı dilrübasını³⁷³
galiba o gün gayet hafî³⁷⁴ bir hüzn-i sevdâvî³⁷⁵ teheyüç ediyordu³⁷⁶ ki bir
fıskiye gibi yüksele yüksele muhayyerin³⁷⁷ en tiz perdesine kadar çıkan sesi
sonra çağlayanlar gibi bir hüzn ve letafet ile Dilsitan'ın ruhunun içine
dökülüyordu o esnada sazlarla hem-aheng-i itilâ³⁷⁸ olan bu müessir³⁷⁹, bu
merhametsiz seda:

Kimseler gelmez senin feryad-ı ateş-barına³⁸⁰

-
- 364 müessir: dokunaklı, içe işleyen.
365 istirhâm-ı musırrâne: ısrarlı bir şekilde isteme, yalvarma.
366 arzû-yı elîm: üzüntü veren istek.
367 nağme-sâz olan: çalınmakta olan.
368 ifrât bir sûrette: aşırı derecede.
369 revâbıt-ı kalbiye: gönül bağlarıyla.
370 halecân: heyecan.
371 sâzende: çalgıcı.
372 hânende: şarkıcı.
373 sedâ-yı dilrübâ: gönül alan ses.
374 hafî: gizli, saklı.
375 hüzn-i sevdâvî: sevda hüznü.
376 teheyüç etmek: heyecanlanma.
377 muhayyer: eski bir Türk müziği makamı.
378 sazlarla hem-aheng-i i'tilâ olan: sazlarla beraber ahenkle yükselen.
379 müessir: dokunaklı, içe işleyen.
380 feryâd-ı âteş-bâr: ateşli feryat.

Yandın ey biçare dil³⁸¹ yandın melamet³⁸² narına³⁸³

şarkısını söylerken Dilsitan bulunduğu yerde hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Bu gözyaşları cemiyetin aheng-i şevk ve zevkine³⁸⁴ halel verir³⁸⁵ telaşıyla Dilsitan'ı o anda aşağı indirerek bir araba ile eve naklettiler. Eve gittikten birkaç gün sonra yine eski hâl-i la-kaydisinde³⁸⁶ devam etmeye başlamıştı. Hatta ara sıra hiç sebebi olmadığı hâlde neşelenir, gülerdi. Fakat bu neşe-i alılaneyi³⁸⁷ müteakip başının döndüğünden, biraz ziyadece gülerse göğsünün ağrıdığından şikayet ederdi.

Aradan günler, haftalar, aylar gûzar edip³⁸⁸ gittiği hâlde bir kere, her türlü tesadüften ihtiraz eden³⁸⁹ Behçet Bey'e rast gelerek başını kaldırıp yüzüne bakmadığı cihetle³⁹⁰, kendisine etrafından geçer bir gölge, bir hayal-i zulmanı³⁹¹ gibi görünmüştü. Diğer bir defasında o büyük sofanın bir tarafından siyah setresi siyah pantolonu ile geçen Behçet Bey'i görerek yanındaki ' Bu siyah adam kimdir? ' diye sormuştu.

Yaz tamamıyla nihayete ermişti ki ormanların en iç taraflarından fenayab olan³⁹² mevsim-i hayatın³⁹³ son nefesi denilecek surette derin bir inilti ile zuhur ederek şimalden³⁹⁴ getirdiği bürüdeti³⁹⁵, üzerinden dökülüp gelen Karadeniz'in rutubetine mezc³⁹⁶ ile ağaçların yapraklarını döken, geceleri

381 dil: gönül.

382 melâmet: aşağılanma, rezil olma.

383 nâr: ateş.

384 âheng-i şevk ve zevk: keyif ve neşenin ahengi.

385 halel vermek: bozmak.

386 hâl-i lâ-kaydî: ilgisiz, alâkasız bir hâl.

387 neşe-i 'alilâne: hastalıklı neşe.

388 gûzâr etmek: geçmek.

389 ihtirâz etmek: çekinen, kaçınan.

390 cihetle: sebeple.

391 hayâl-i zulmânî: karanlık bir hayal.

392 fenâ-yâb olmak: tükenmek, yok olmak.

393 mevsim-i hayât: hayatın mevsimi.

394 şimâl: kuzey.

395 bürûdet: soğukluk.

396 mezc: karışmak.

altından geçtiği uçuk renkli semanın, hilaliyle ahteranın³⁹⁷ ziyalarına³⁹⁸ ihtizazlar³⁹⁹ veren, ve yazın o uzun gündüzlerinin nur-ı süruru⁴⁰⁰ içinde uçuşan kuşları küme küme ekalim-i mutedileye⁴⁰¹ doğru sevk eden sonbaharın o soğuk, o müessir o müteneffiz⁴⁰² rüzgârları esmeye başlayınca Dilsitan da vücudunda büyük bir zaaf hissiyle kesik kesik öksürüyordu.

Gençlere ve bilhusus⁴⁰³ Dilsitan'ın mensup olduğu kavme musallat olan bir maraz-ı mühlik-i şebabet⁴⁰⁴ istila ve terakkisi⁴⁰⁵ için her esbabı⁴⁰⁶ amade bulduğu⁴⁰⁷ bu vücutta az müddette çok ilerleyerek öksürük ziyadeleşiyor⁴⁰⁸ ve akşamları gelen nöbet bir gecede asarı⁴⁰⁹ görülecek surette biçareyi eritiyordu. Her sabah daha renksiz, daha mecalsiz kalkıyordu. Üst dudağının arasından görünen beyaz dişleri çehresine bir hâl-i tebessüm⁴¹⁰ verdiği gibi sarı saçları, o donuk beyaz cemal-i mütebessimin⁴¹¹ üzerine, mehtap vurmuş bir gölün kenarındaki salkım söğüt gibi dökülerek, ara sıra uçları gözyaşlarıyla ıslanıyor, o çeşm-i laciverdisinin⁴¹² rengi bile uçarak semai⁴¹³ mavi bakışıyla daima düşünüyordu. Kendisini bu hâle koyan sonbahara benzemişti.

O senenin şedid ve medid⁴¹⁴ mevsim-i şitâsı⁴¹⁵ hükümferma olmaya⁴¹⁶

397 ahterân: yıldızlar.

398 ziyâ: ışık, parıltı.

399 ihtizâz: titreyiş.

400 nûr-ı sürûr: sevinç ışığı.

401 ekâlîm-i mu'tedileye: yumuşak, ılıman iklimler.

402 müteneffiz: etkili, nüfuzlu.

403 bi'l-husus: özellikle.

404 maraz-ı mühlik-i şebâbet: gençliği helak eden hastalık.

405 istilâ ve terakkî: yayılma ve ilerleme.

406 esbâb: sebepler.

407 âmâde bulmak: hazır bulmak.

408 ziyâdeleşmek: artmak.

409 âsâr: etkiler, izler.

410 hâl-i tebessüm: gülümseme durumu.

411 cemâl-i mütebessim: gülümseyen güzellik.

412 çeşm-i lâcirevdi: koyu mavi göz.

413 semâi: gökle ilgili; göğe benzer.

414 şedid ve medid: şiddetli ve uzun süreli.

415 mevsim-i şitâ: kış mevsimi.

416 hüküm-fermâ olmak: hüküm sürmek.

başladığı zaman, Behçet Bey, ileride kılükale⁴¹⁷ sebep olmamak ve düğün mesarısını⁴¹⁸ ifa etmek⁴¹⁹ için Dilsitan'ı satmak istiyordu. Fakat pek geç. Zira satılmak için vücuden mükemmel olması lazım gelen Dilsitan'ın bir ciğeri eksikti. Bu yeis-efza⁴²⁰ bu musırr⁴²¹, bu muannit⁴²² öksürük bazı geceler derece-i ifrata⁴²³ vararak evde herkesi ve bilhusus⁴²⁴ Behçet Bey'i taciz ettiğinden, Dilsitan'ı evin bir köşesindeki eskiliği cihetiyle⁴²⁵ hâlî⁴²⁶, rutubeti sebebiyle metruk⁴²⁷ bir odaya koymuşlardı ki hastalığın sürat-i terakkisine⁴²⁸ bu rutubetin pek büyük tesiri olmuştu.

Cevrifelek Kalfa, odaya girip de en son nefesini alam ve ıztırap⁴²⁹ içinde almaya boş yere çalışan Dilsitan'a, yaşlarla dolu gözlerini nasb ettiği⁴³⁰ zaman, yukarıdan, kemal-i neşe ve şetaretle⁴³¹ devam eden düğünün avaze-i zevk u şevki⁴³² bu odaya aks ediyordu.

⁴¹⁷ kıyl ü kâl: dedikodu, söylenti.

⁴¹⁸ mesârîf: masraflar.

⁴¹⁹ ifâ etmek: yerine getirmek, ödemek.

⁴²⁰ ye's-efzâ: keder artıran.

⁴²¹ musırr: ısrarlı.

⁴²² muannid: inatçı.

⁴²³ ifrât: aşırı derecede.

⁴²⁴ bi'l-husus: özellikle.

⁴²⁵ cihet: sebep.

⁴²⁶ hâlî: boş.

⁴²⁷ metruk: terk edilmiş.

⁴²⁸ sür'at-i terakkî: ilerleme hızı.

⁴²⁹ âlâm u ıztırâb: ıztırap ve elemeler.

⁴³⁰ gözlerini nasb etmek: gözlerini dikmek.

⁴³¹ kemâl-i neşe ve şetâret: ileri bir neşe ve şenlik.

⁴³² âvâze-i zevk ve şevk: neşe ve coşku sesleri.

BİR KİTÂBE-İ SENG-İ MEZAR¹

Bu taşın altında; bir ciğerden rakik², bir kalpten hassas, bir ruhtan ulvi³, bir bahar sabahından taze olan Vuslat⁴ yatıyor.

Bu sükut⁵, kıyamda olan⁶ bütün mevcudatı⁷ endişe-i istikbâl⁸ ile rahnedar etse⁹ sezadır¹⁰.

Nur-ı nigah-ı cananın¹¹ sevindiği, kalb-i remide-i vuslatın¹² durduğu, ilahi bir hüsnün¹³ münkalib-i türab¹⁴ olduğu yer, bu topraklardır. Bu bir avuç toprak, içinde yatan melege, kurb-ı uluhiyyetinde¹⁵ bir kürre-i vuslat¹⁶ halk etmek¹⁷ için midir?

Ey kainat! Yirmi yaşında verem şehidesi olan bu duhter-i ruhperveri¹⁸ bu taşın altından, bu toprakların içinden kurtararak kevakib-i bi-nihayene¹⁹ bir zühre²⁰ daha ilave etmek için ezeliyetinle²¹, ebediyetinle, güneşlerinle, aylarınla bu mezarın ayakucuna in. Orada ağlayarak bulacağın Sezaî'nin döktüğü gözyaşlarını, hayatının bu taştan, bu serhat-ı amalinden²² ileri gi-

1 kitâbe-i seng-i mezâr: mezar taşı.

2 rakık: ince, yumuşak.

3 'ulvi: yüksek, yüce.

4 vuslat: kavuşma.

5 sükut: sessizlik.

6 kıyamda olmak: ayakta olmak.

7 mevcûdât: varlıklar.

8 endişe-i istikbâl: gelecek endişesi.

9 rahne-dâr: eksigi olan, zarara uğramış.

10 sezâ: uygun.

11 nûr-ı nigâh-ı cânân: sevgilinin bakışının nuru.

12 kalb-i remide-i vuslat: kavuşma korkusu yüreği.

13 hüsn: güzellik.

14 münkalib-i türâb: toprağa dönüşen.

15 kurb-ı ulûhiyyet: Allahlık vasfına yakınlık.

16 kürre-i vuslat: kavuşma küresi.

17 halk etmek: yaratmak.

18 duhter-i rûh-perver: ruhu kuvvetlendiren kız.

19 kevâkib-i bi-nihâye: sayısız yıldızlar.

20 zühre: Çoban yıldızı.

21 ezeliyyet: ezililik, başlangıçsızlık.

22 serhadd-i âmâl: emellerin sınırı.

demeyerek zevale²³ munkalip²⁴ olduğunu Vuslat'ına²⁵ haber ver.

Derlerdi ona bütün melekler

Hâkinde²⁶ senin Sezai bekler

Bekler gibi bir yetimi mader²⁷

Bekler gibi bir mezarı ahter²⁸

Bekler gibi âfitâbı²⁹ hâver³⁰

Bekler gibi zül-celali³¹ mahşer

Ey zair-i zeval-peyrev³². Bu mezarı kemal-i mehabet³³ ve hürmetle ziyaret et ki bu medfun³⁴ olan bir cihan-ı ismet³⁵ bir kainat-ı hüsnüdür³⁶.

Sami Paşa merhumun cariyelerinden olan Kafkasya'nın bu kerime-i asaleti³⁷ necabet-i fitratına³⁸ şân-ı ismetine³⁹ layık surette hürmetler muhabbetler içinde perveriş-yab⁴⁰ olmuştu.

Benîşinem ü ser be pîş-i pâyet

Ber hîzem ü cân konem fedâyet⁴¹

23 zevâl: yok olma.

24 munkalib: değişen.

25 vuslat: kavuşma.

26 hâk: toprak.

27 mâder: anne.

28 ahter: yıldız.

29 âfitâb: güneş.

30 hâver: doğu yönü.

31 zü'l-celâl: Allah; celâl sahibi.

32 zâ'ir-i zevâl-perver: yokluğu arayan ziyaretçi.

33 kemâl-i mehâbet: büyük bir saygı .

34 medfûn: gömülmüş.

35 cihân-ı 'ismet: masumiyet dünyası.

36 kâ'inât-ı hüsn: güzellik kainatı.

37 kerime-i asâlet: asaletli kız.

38 necâbet-i fitrat: yaratılışın soyluluğu.

39 şân-ı 'ismet: temizlik, saflık ünü.

40 perveriş-yâb: eğitilen, terbiye edilen.

41 "Otururum ve ayağına başımı koyarım; kalkarım ve sana canımı feda ederim."

ARLEZYALI

Değirmenin bulunduğu mevki-i mürtefiden¹ inerek köye gitmek için, güzâr edilmesi² lazım gelen sokağın kenarında ve kara ağaçların saye-saz olduğu³ bir avlunun⁴ ortasında bina edilmiş⁵ bir çiftlik evinin önünden geçiliyordu... Rengi siyaha mail⁶ gayrı muntazam⁷ surette yapılmış vasi⁸ bir satıh⁹, kırmızı kiremitler, üzerinde bir yelkovan, mahsul yığınlarını yukarı çekmek için bir makara, diğer cihette¹⁰ evin damına kadar çıkmış kuru ot yığıntıları. İşte o çiftlik evi sokaktan geçerken böyle görünüyordu.

Niçin bu ev benim gözüme çarpıyor? Niçin bu kapalı kapı bana bu kadar dokunur? Buralarını bilmem. Şunu bilirim ki bu mesken bana pek hüzn-engiz¹¹ geliyordu. Etrafında amik¹² bir sükunet¹³ hüküm-ferma¹⁴ idi. Önünden geçerken köpekler havlamaz tavuklar bile insanın etrafından ses-siz sedasız kaçıyorlardı.

Evin içinden hiçbir ses seda işitilmezdi.

Eğer pencerelerin beyaz perdeleri, ve damından semaya yükselen dumanı olmasa gayr-ı meskun¹⁵ bir mahal zannolunurdu.

Dün öğle sıcağında köyden gelirken güneşin şiddet-i hararetinden¹⁶ kurtulmak için çiftlik duvarının kenarındaki kara ağaçların sayesine sığına-rak yürüyordum. Yolum üzerindeki evde birtakım uşaklar kemal-i sükunet-

-
- 1 mevki'-i mürtefi: yüksek yer.
 - 2 güzâr etmek: geçmek.
 - 3 saye-sâz olmak: gölge vermek.
 - 4 havlı: avlu.
 - 5 binâ edilmek: yapılmak, inşa edilmek.
 - 6 mâ'il: yakın, benzer olmak.
 - 7 gayr-ı muntazam: düzensiz, intizamsız.
 - 8 vâsi': geniş, enli.
 - 9 sath: bir şeyin dış yüzü, üst tarafı.
 - 10 cihet: taraf, yön.
 - 11 hüzn-engiz: hüzn veren.
 - 12 amik: derin.
 - 13 sükunet: sessizlik.
 - 14 hüküm-fermâ: hüküm süren.
 - 15 gayr-ı meskûn: içinde oturulmayan.
 - 16 şiddet-i harâret: sıcaklığın şiddeti.

le¹⁷ büyük bir yük arabasına kuru ot yükletiyorlardı. O esnada açık kalan kapının önünden geçerken içeriye göz gezdirdim. Avlunun ta iç tarafında, taştan bir iskemenin üstüne dayanmış, başını iki elinin içine almış bem-beyaz bir ihtiyar gördüm. Gayet kısa bir salta¹⁸, ve yamalı bir pantolon giymişti. Durdum. Oradaki adamlardan biri gayet yavaş:

“Hişt! İşte bizim efendi budur. Oğlunun felaketinden beri bu hâlde bulunuyor.” dedi.

O esnada baştan ayağa kadar siyahlar giymiş bir kadınla bir çocuk yanımızdan geçerek çifliğe girdiler. Yine o adam şu yolda ilave-i kelam¹⁹ etti. Evin hanımı küçük oğlu ile kiliseden geliyorlar. Büyük oğlu kendisini öldürdüğünden beri her gün kiliseye giderler... Ah bilmezsiniz. Ne derecelerde meyusiyet²⁰... Ne derecelerde hüznün ve matem... Pederi hâlâ matem elbisesini çıkarmıyor.! Çıkartmak da mümkün değil.

Yük arabası yoluna gitmek için harekete başlayınca vakayı tamamıyla anlamak arzusuyla arabacının yanına çıktım. İşte arabacının yanında, otların içinde bu hikaye-i dilhıraş²¹ dinledim.

İsmi Jan'mış. Çehresinde alayim-i masumiyyet²² görünen bu köylü gerçekten metanet-i merdaniyeye²³ malik olduğu hâlde yine bir kız çocuğu gibi uslu imiş. Pek güzel olduğundan kadınlar kendisine göz atar, fakat o, bir tanecliğini düşünür... Bir küçük Arlezyalı... Bütün kadifeler, danteller içinde... Bu kıza (Lisdarel) da, tesadüfle kesb-i rabıta-yı ülfet eder²⁴. Bu rabıtayı²⁵ çiftlikte pek memnuniyetle telakki etmemişler²⁶. Zira kız biraz

17 kemâl-i sükûnet: büyük bir sessizlik.

18 salta: bir tür ceket.

19 ilâve-i kelâm etmek: sözlerine ekleme yapmak.

20 me'yusiyet: keder, ümitsizlik.

21 hikâye-i dil-hırâş: yürek parçalayan hikaye.

22 'alayim-i ma'sûmiyyet: masumluk belirtiler.

23 metânet-i merdâniyye:: erkekçesine metin olmak, dayanıklı olmak.

24 kesb-i râbıta-yı- ülfet etmek: bir kişiye karşı yakınlık hissi elde etmek; sevmek.

25 râbıta: yakınlık, bağlılık.

26 telakki etmek: iyi/kötü olduğunu düşünmek, kabul etmek.

açıkça addolunur²⁷, ve oranın yerlisi olmadıklarından akraba ve taallukatı²⁸ da bilinmezmiş. Fakat Jan Arlezyasını bütün kuvvet ve iktidarıyla istemiş. Dermiş ki:

-Eğer onu bana vermezlerse ben ölürüm.

Artık çaresiz ekin vaktinden sonra izdivaçlarına karar verilir.

Binaenaleyh²⁹, bir Pazar akşamı bütün familya³⁰, çiftliğin avlusunda akşam taamını³¹ bitirmek üzere bulunurlar. Bu adeta bir düğün ziyafeti imiş. Kız orada bulunmaz fakat esna-yı taamda³² muttasıl³³ sıhhat ve saadetine içerlermiş... O zaman kapının önünde biri görünür. Bu adam titrer bir sesle evin efendisi 'Esto' yı yalnızca görmek ister. 'Esto' yerinden kalkarak sokağa çıkar. Bu adam der ki: "Efendim siz oğlunuzu bir alçak kadınla evlendirmek istiyormuşsunuz ki o benim iki seneden beri kapatmamdır. İsterseniz ispat edeyim: İşte mektupları..! Bunu akrabası da bilir. Bana vereceklerini vaat de etmişlerdi. Fakat oğlunuz arkasına düşeliden beri ne onlar vermek, ne de o güzel beni almak istiyor. Zannederim ki bu kadar münasebet-i mahremaneden³⁴ sonra bir başkasının olamaz."

Esto mektuplara baktıktan sonra: Pekâlâ. İçeri giriniz de bir misket şarabı içiniz.

Bu adam cevabında der ki: 'Teşekkür ederim. Benim alam u ıztırabım³⁵ susuzluğumdan ziyadedir³⁶.'

Herif kaybolup gider.

Esto, hissiz, tesirsiz bir hâl ile içeri girerek sofraya oturur. Kemal-i

²⁷ addolunmak: sayılmak, kabul edilmek.

²⁸ ta'allukât: akrabalar.

²⁹ binâ'enaleyh: bunun üzerine, bundan dolayı.

³⁰ familya: aile.

³¹ ta'âm: yemek.

³² esnâ-yı ta'âm: yemek esnasında.

³³ muttasıl: sürekli, hiç durmadan.

³⁴ münâsebet-i mahremâne: mahrem ilişkisi.

³⁵ âlâm u ıztırâb: acı ve kederler.

³⁶ ziyâde: fazla.

neşe³⁷ ile yemeğini bitirir. O akşam oğluyla beraber tarlalara gider. Geç vakte kadar dışarıda kalırlar. Evlerine avdet ettikleri³⁸ zaman valideyi kendilerine muntazır bulurlar³⁹. Sahibü'l-beyt⁴⁰ oğlunu validesine göstererek der ki: Kucakla bunu. Bu zavallı pek bedbahttır.

Jan artık Arlezyalıdan hiç bahsetmez. Bununla beraber yine sever, bir başkasının kolunda gördükten sonra daha ziyade sever. Yalnız namusuna dokunduğu cihetle bir şey söylemez. Zavallı çocuğu işte bu bir şey söylememek öldürür!.. Bazen bütün günü hiç kıınıdamadan bir köşede oturmakla geçirir. Bazı gün tarlalarda kemal-i tehalükle⁴¹ çalışarak yalnız başına on gündelikçinin işini görür... Akşam olunca Arlez yolunu takip ederek bu yolun kendisine uzaktan esna-yı gurupta⁴² gösterdiği, şehrin çan kulelerine bakar. Ondan ileri hiç gitmez.

Onu böyle mahzun, yalnız, dalgın görmekten bütün ev halkı ne yapacağını şaşırır... Bir felaket zuhurundan⁴³ şüphe etmeye başlarlar... Bir kere sofrada validesi yaşla dolu gözlerini oğluna nasb ederek⁴⁴ Jan.. Eğer mutlak istersen biz onu yine sana veririz.' der.

Babası hicabından⁴⁵ yüzü kızararak başını önüne eyer... Jan bir işaret-i redd⁴⁶ ile dışarı çıkar.

Jan o günden sonra suret-i maişetini⁴⁷ değiştirir, akrabasının endişe ve ızdırabını teskin⁴⁸ için yalandan şen görünür. Balolarda, meyhanelerde,

³⁷ kemâl-i neşe: büyük bir neşe.

³⁸ avdet: geri gelme, dönme.

³⁹ muntazır bulmak: bekliyor bulmak.

⁴⁰ sahibü'l-beyt: evin sahibi.

⁴¹ kemâl-i tehalük: büyük bir istekle.

⁴² esnâ-yı gurûb: güneşin batması esnasında.

⁴³ zuhûr: meydana gelmek, ortaya çıkmak.

⁴⁴ nasb etmek: gözünü dikmek.

⁴⁵ hicâb: utanma.

⁴⁶ işaret-i redd: reddetme işaretiyle.

⁴⁷ sûret-i maişet: yaşayış tarzı.

⁴⁸ teskîn: yatıştırma, sakinleştirmek.

eğlence mahallerinde gezer durur. ‘Fon Dil⁴⁹’ intihabında⁵⁰ edilen raksı⁵¹ kendi idare eder...

Pederi ‘büsbütün iyileşti’ der. Validesi, yalnız validesi daima endişe içinde bulunarak her zamandan ziyade⁵² evladını nazar-ı dikkat⁵³ ve muhafazasından⁵⁴ ayırmaz...

Jan küçük kardeşiyle beraber yatar. İhtiyar kadın yatağını odalarının yanında yapar.

O aralık ‘San Alova’ yortusu⁵⁵ gelir. Bütün ev halkı için ne büyük şevk ve meserret⁵⁶!.. Herkese ikramlar olunur. Her tarafta şaraplar cereyan eder⁵⁷. Kestane fişenkleri, büyük ağaçlara asılmış rengârenk fenerler... Yaşasın ‘San Alova’ yortusu! O gece küçük oğlunun yeni gömleği yanar. Jan bile memnun görünür. Hatta validesiyle raks etmek⁵⁸ ister. Biçare kadın sevincinden eşk-i şâdi⁵⁹ döker...

Gece yarısı herkes yatmaya çıkar. Herkes uyumak ihtiyacında bulunur. Jan, yalnız Jan uyumaz. Küçük kardeşi nakletmiş⁶⁰ ki o gece sabaha kadar hıçkırığa hıçkırığa ağlamış.

Sabahleyin, gün ağarırken, validesi, birisinin odasından koşarak geçtiğini işitir, içine doğmuş gibi.

-Jan sen misin? diye sorar.

Jan cevap vermez. Merdivenleri çıkmakta bulunur.

⁴⁹ Fon Dil: bir çeşit müzik.

⁵⁰ intihâb: başlama, başlangıç.

⁵¹ raks: dans; dans etmek.

⁵² ziyâde: fazla.

⁵³ nazar-ı dikkat: dikkatli bakış.

⁵⁴ muhâfaza: koruma.

⁵⁵ San alova yortusu: bir Hristiyan kutsal günü.

⁵⁶ şevk ve meserret: sevinç ve coşku.

⁵⁷ cereyân etmek: akmak; hareket etmek; gezmek.

⁵⁸ raks etmek: dans etmek.

⁵⁹ eşk-i şâdi: sevinç gözyaşları.

⁶⁰ nakletmek: anlatmak, aktarmak.

Validesi acele acele kalkar.

-Jan nereye gidiyorsun?

Jan çatı arasındaki odaya çıkar validesi de arkasından çıkar.

-Oğlum Allah aşkına!

Jan kapıyı sürmeler.

-Jan, Jan'cığım, cevap ver bana. Ne yapacaksın? İhtiyar kadın titrek elleriyle sürmeyi aramaya başlar. O esnada içeri odadan bir pencere açıldığı duyulur, avlunun kaldırımları üzerine bir vücudun sukutu⁶¹ işitilir. Her şey biter. Bu zavallı çocuk zaten demiş ki: 'Nihayet derecede⁶² seviyorum.. Ben biteceğim⁶³..' Ah ne alçak gönüllerimiz var. Şayan-ı nefret ve hakaret⁶⁴ olan ahvalin⁶⁵ muhabbeti⁶⁶ öldürememesi biraz elimdir⁶⁷..!

O sabah köylüler aşağıda ve Esto'nun çiftliğinde, böyle feryat ve figan eden kim olabilir diye birbirlerinden sorarlar.

Avluda üstü sabahın şebnemi⁶⁸ ve çocuğun kanıyla alude olan⁶⁹ taştan iskemlede, çırılçıplak olduğu hâlde⁷⁰ evladının cesed-i bî-rûhunu⁷¹ kucaklayarak feryat ve figan eden validesi imiş.

⁶¹ sukût: devrilme, düşme.

⁶² nihâyet derecede: son derece, çok fazla.

⁶³ bitmek: ölmek.

⁶⁴ şayân-ı nefret ve hakaret: nefret ve hakarete yaraşır olan.

⁶⁵ ahvâl: hâller.

⁶⁶ muhabbet: sevgi.

⁶⁷ elim: üzücü.

⁶⁸ şebnem: çiğ, rutubet.

⁶⁹ âlûde olmak: bulaşmış olan, karışmış olan.

⁷⁰ olduğu hâlde: olarak.

⁷¹ cesed-i bî-rûh: ruhsuz ceset.

PANDOMĪMA

Haseki taraflarında bir çıkmaz sokağın içinde yalnız duran üç odalı bu ev, bir mezar gibi sükunet-i ebediye¹ ile muhat² idi. Bir hâl-i nisyan ve metrukiyette³ bulunuyordu... Çatısından kopan bir tahta damından uçan bir kiremit, duvarından yuvarlanan bir taş senelerce düştüğü yerde kalır. Ara sıra çirkin, ihtiyar bir Rum karısı cadılara mahsus dehşet ve sükunetle⁴ dışarı çıkarak malzeme-i beytiyesini⁵ iştirâ⁶ ve tedarikle alelacele eve girip kaybolurdu. Evin küçük bahçesinde duvara yakın bir büyük ağaç, temmuzun o ateşli güneşi İstanbul'un bu cihetlerini⁷ takatsiz bir hararet⁸ içinde bıraktığı zaman, yapraklarının arasına gizlenmiş serin bir rüzgâr neşretmeye⁹ başlayarak o evin, o mahallenin bir büyük yeşil yelpazesi gibi havayı tecdid ve tehziz¹⁰ ederdi. Hiçbir kimsenin geçmediği, hiçbir sedanın işitilmediği hareket-ı insaniyenin¹¹ nadiren görüldüğü bu evde, bu تنها sokakta izhar-ı hayat¹² eden yalnız bu ağaçtı... Bahar gelince çiçeklerle donanır. Yazın yapraklarla tezeyyün¹³ eder.

Dallarının, yapraklarının arasında lanesaz¹⁴ olan bir alem-i zi-bal¹⁵, semada aşık, havada hamil, yaprakların arasında valide olurlar. Ziyaya¹⁶ karşı uçuşurlar. Hep birlikte ötüşerek uzaktaki tarlalara gittikten sonra yine yeşil

1 sükûnet-i ebediye: ebedi bir sessizlik, durgunluk.

2 muhât: çevrilmiş, kuşatılmış.

3 hâl-i nisyan ve metrukiyyet: unutulmuşluk ve terk edilmişlik hâli.

4 sükûnet: sessizlik, durgunluk.

5 malzeme-i beytiye: ev malzemesi.

6 iştirâ: satın alma.

7 cihet: taraf, yön.

8 harâret: sıcaklık.

9 neşretmek: yaymak, dağıtmak.

10 tecdid ve tehziz: tazelenme ve titreme.

11 harekât-ı insâniye: insan hareketleri.

12 izhâr-ı hayât: canlılık gösterme, yaşam belirtisi.

13 tezeyyün: süslenmek.

14 lâne-sâz: yuva yapan.

15 âlem-i zi-bâl: kanatlı alem.

16 ziyâ: ışık, parlaklık.

memleketlerine avdet ederler¹⁷. Bu azimet¹⁸ ve avdet¹⁹, bu muaşakalar²⁰, bu ötüşmeler, bu uçuşmalar, heyecanlı bir hareket-i umumiye²¹ hasıl eder²².

Yazın bir cuma günü öğle üzeri bu evden koltuğunda bohçasıyla çıkan bir adam kapısını itina ve dikkat ile kapadıktan sonra yoluna devam etmeye başladı. Arkadan bakılınca omuzlarıyla belinin genişliği bir derecede bulunacak kadar şişman olan otuz üç yaşındaki bu adamın enli fakat pek kısa bacakları üzerindeki yükü bu kaldırımların arasında istediği tarafa götürmekte müşkülât çektiği görünüyordu. Bu sokaklarda ilerledikçe sükunet²³ derece derece artarak ta uzaktaki bir mahallenin kaldırımlarından geçen bir arabanın gürültüsü, camları, çerçeveleri kırılmış bir evin iç tarafından bazı çocukların ağlaması işitilir, ara sıra esen sıcak bir rüzgârın kaldırdığı tozlar gündüzün ziyasını bir gubâr-ı gam-âlûd²⁴ ile lekedâr²⁵ ederdi.

Bu uzak mahallelerin تنها sokaklarında mütefekkir²⁶, mahzun bir surette yoluna devam eden bu adam, halkı güldürmek için gidiyordu.

Evinden çıktıktan yarım saat sonra idi ki kurun-ı vusta²⁷ mesirelerinden olan yeni bahçeye vâsıl oldu²⁸. Karşısında, o bir avuç toprağı, her yıkılmış taşı bir asr-ı münhezim²⁹ olan duvarların arasında, güya birkaç yüz sene evvelki baharın yetiştirip hazanın³⁰ o kuşe-i nisyanda³¹ unuttuğu soluk, baygın çiçeklerden birkaç tane kopararak yine o duvarların ortalarında

17 avdet: geri gelme, dönme.

18 azîmet: gitmek.

19 avdet: geri gelme, dönme.

20 muaşaka: birbirini sevmek.

21 hareket-i umûmiye: ortak hareket.

22 hâsıl etmek: meydana getirmek.

23 sükûnet: sessizlik.

24 gubâr-ı gam-âlûd: keder verici bir toz.

25 lekedâr: lekeli, pislendi.

26 mütefekkir: düşünceli, düşünen.

27 kurûn-ı vustâ: orta asırlar.

28 vâsıl olmak: ulaşmak.

29 ‘asr-ı münhezim: bozguna uğramış olan asır.

30 hazân: sonbahar.

31 kûşe-i nisyân: unutma köşesi.

semaya doğru açılmış mavi pencerelerinden sürat-i tayeranıyla³² girip çıkan kırlangıçların, diğer tuyurun³³, başı ucundaki hisarın ta tepesine kanatları dokunacak surette uçuşan kuşların, Bizantin³⁴ usul-i musikisini³⁵ andırıyor gibi gelen seslerini dinledikten sonra orada, o harap kalelerin yanında o asırların zir-i pay-ı azametinde³⁶, ince tahtalarla inşa edilmiş ve yıkılmamak için etrafına destekler vurulmuş bir binanın önüne geldi.

Bu binanın kapısının üzerinde beyaz kağıda büyük siyah yazıyla şu levha talik edilmişti³⁷.

Meşhur Paskalın Pandomiması

Burada her Cuma ve Pazar günleri meşhur Paskal enva³⁸ türlü hünerler ve gülünçlü icra-ı lu'biyyat³⁹ eder. Rağbetli⁴⁰ müşterilerinin teşvikatları⁴¹ kazanan Paskal her hafta yeni yeni oyunlar sahne-i temaşaya⁴² vaz' edecektir⁴³.

Paskal kendisi idi. Tiyatronun kapısından girip bohçasını açarak hiç değişmeyen oyununa mahsus şalvar biçimindeki beyaz pantolonunu, yakası oymalı beyaz saltasını⁴⁴, başına sivri beyaz külahını giydikten ve tekmili⁴⁵ yüzünü unlara, kurbağa bakışlı siyah gözlerinin alt kapaklarını kırmızıya boyadıktan bir saat sonra idi ki boş zihinlerle galesiz gönüllerden çıkıp yükselen kakhaha sedaları ve alkış avazeleri⁴⁶ arasında icra-ı lu'biyyat' ediyordu.

32 sür'at-i tayerân: uçuş hızı.

33 tuyûr: kuşlar.

34 Bizantin: Bizans.

35 usûl-i mûsikî: musiki tarzı.

36 asırların zir-i pây-ı azameti: asırların büyüklüğünün ayakları altında.

37 ta'lik etmek: asmak.

38 envâ': çeşitler, türler.

39 icrâ-ı lû'biyyât: eğlence icra etmek.

40 rağbetli: istekli, ilgili.

41 teşvikât: teşvikler.

42 sahne-i temaşâya: gösteri sahnesi.

43 vaz' etmek: koymak.

44 salta: bir tür kısa ceket.

45 tekmîl: bütün, tüm.

46 âvâze: yüksek ses.

O gün bu tiyatro bütün iktidar u maharetini⁴⁷ ibraz ettiğinden⁴⁸ her şey şevke gelmişti. Tavanını teşkil eden bir yelken bezi rüzgâra karşı neşesinden öte beriye atılarak içerideki havayı tecdid ettiğ⁴⁹ ve tahtaların aralarından nüfuz eden güneşin zerrat-ı zerrin-i gubardan⁵⁰ müteşekkil bir amudun⁵¹ içinde birtakım böcekleri oynattığı gibi tiyatronun müzikası olan bir laterinede⁵² ihtiyarlığın hutut-ı inhitatı⁵³ görünmeye başlamış çirkin çehresi düzgünler, meta'ib⁵⁴ ve mesa'i-i ten-fersasından⁵⁵ dolayı her tarafı sarkmış etlerden terekkeb eden⁵⁶ endamı, kesret-i istimalden⁵⁷ solmuş kanarya sarısı atlaslar içinde, bir kadını raks ettiriyordu.

Oyunda bu kadına aşıklık vazifesi icra eden Paskalın, ilan-ı muhabbet⁵⁸ için dilini çıkarması, ve şükrâne-i iltifat⁵⁹ olmak üzere taklak⁶⁰ kılması oradaki halkı çok güldürüyordu. Tiyatronun bezden tavanını başının üstünde tutan ortadaki müteharrik⁶¹ direğe arkasını dayayarak ağzındaki sigarasıyla oyunu temaşa eden⁶² bir seyirci 'Paskal'ın dilini çıkarması yok mu? İnsan buna gülmekten bayılır' diyordu.

Zaten bunu orada küçük iskemlelerin üzerinde oturanların ekserisi⁶³ tasdik etmişti.

Oyuncuların yanındaki locada o samimi, o masum, o tıflane⁶⁴ gülüş-

47 iktidâr u mahâret: yetenek ve ustalık.

48 ibrâz etmek: ortaya koymak.

49 tecdid etmek: yenilemek, tazelemek.

50 zerrât-ı zerrîn-i gubâr: altın tozların zerreleri.

51 amûd: direk.

52 laterine: bir tür org aleti.

53 hutût-ı inhitât: çökmüşlük çizgileri.

54 metâ'ib: yorgunluk.

55 mesâ'i-i ten-fersâ: bedeni yoran çalışma.

56 terekkeb etmek: birleşmek, karışmak.

57 kesret-i isti'mâl: fazlaca kullanmak.

58 i'lân-ı muhabbet: aşkı ilan etmek.

59 şükrâne-i iltifât: iltifata teşekkür etmek.

60 taklak: takla.

61 müteharrik: hareket eden.

62 temâşâ etmek: izlemek.

63 ekserisi: çoğu.

64 tıflâne: çocuksu.

leri alam-ı hayata⁶⁵ teselliler veren genç kızlardan biri, kemal-i neşe⁶⁶ ile kanatlarını sallayarak uçuşan kuşlar gibi, o küçücük pembe dudaklarının üzerinde nurani⁶⁷ bir tebessüm olduğu hâlde⁶⁸, sevdâyı okşayan ellerini birbirine çarparak Paskalı alkışlıyordu.

Efdelya ismindeki yirmi yaşında bu genç kız ihtiyar validesiyle hemen her hafta bu locaya gelirdi. Validesi: ‘Kızım burada çok mu eğleniyorsun?’ diye sorduğu vakit, kerimesi⁶⁹: Paskalı bundan evvel olan sevgili köpeğine benzettiğini, ve bazen de hâl ve tavrı, bir kere gözünde pek hoş a giden bir maymunu andırdığını söylerdi.

Paskal, tiyatrosunun bu genç müdavimini, maskaralıklarının bu güzel müşterisini daha ziyade eğlendirmek için karşısına geçerek oynar, ve bazen oyunda münasebet getirerek⁷⁰ locasının altına düşerdi.

O gün ise beyaz ketenler, sihri tebessümler⁷¹ içinde bulunan bu genç kız, o gürültüler arasında takdir-i istihzâ-âmîzine⁷² bir delil olmak üzere locadan çiçek atıyordu.

Attığı bu çiçekler, Paskal’ın yüzüne göğsüne dokundukça eliyle kalbini tutarak en can alacak yerinden vurulmuş bir yırtıcı hayvan gibi acı acı feryat ediyordu. Bir iki dakika sonra tiyatrosunun iç tarafındaki toprağın üzerine oturarak, hâlâ güldürdüğü adamların kakhahaları devam ederken içini çeke çeke ağlıyordu.

Gözünden dökülen yaşlar yüzündeki unları kırmızı boya ları bozarak kıvılcım taneleri gibi o harap duvarların yıkılmış taşlarına damlıyordu.

Bu zavallı Paskal o güzel Efdelya’yı seviyordu! Bu nakıs⁷³ vücut o

⁶⁵ âlâm-ı hayât: hayatın elem leri.

⁶⁶ kemâl-i neşe’e: büyük bir neşe.

⁶⁷ nûrânî: nurlu.

⁶⁸ olduğu hâlde: olarak.

⁶⁹ kerîme: kız çocuk.

⁷⁰ münâsebet getirerek: denk getirerek.

⁷¹ sihri tebessüm: sihirli gülüş.

⁷² takdîr-i istihzâ-âmîzine: gülünç takdir.

⁷³ nakıs: kusurlu, noksan olan.

kemal-ı hilkate⁷⁴ aşık olmuştu.

Fakat gönlünün en gizli bir köşesinde hıfz ettiği⁷⁵ bu muhabbeti⁷⁶ kimseye söylemeye, küçükten beri mahrem-i her-hâli⁷⁷ olan evindeki ihtiyar hizmetçisiyle hasbıhal etmeye, hatta kendi kendine düşünmeye bile cesaret edemiyordu. Zira kimseye itimadı, hiçbir şeye itikadı⁷⁸ olmadığından zihninde gizlenerek bais-i hayatı⁷⁹ olan timsal-ı muhabbetin⁸⁰ görünmesinden ihtiraz ediyordu⁸¹. Ömründe bir kadının nazar-ı nüvâzişkâranesine⁸² hiç kimsenin muamele-i mültefitanesine⁸³ nail olmamıştı.

Kendisinden beklenen yalnız güldürmek. Bak, bu hâl-i inkisarında⁸⁴, gözyaşları içinde boğulduğu şu zaman-ı yeis ü igbirarında⁸⁵, herkes kahkahalarla gülüyor.

Evet⁸⁶, kimseye söylemeye hatta düşünmeye bile cesaret edemiyordu.

Oyun bittiği cihetle⁸⁷ akşamdan sonra yine bohçasını koltuğuna alarak geldiği yoldan muhterizane⁸⁸ evine avdet ediyordu⁸⁹.

Yolun yarısında, asabi bir hâl ile arkasından bir şeyin takip ettiğini, o şey-i meçhulün⁹⁰ gözlerinden girerek haremserâ-ı ruhunda⁹¹ gizlediği gü-

⁷⁴ kemâl-ı hilkat: kusursuz yaratılış.

⁷⁵ hıfz etmek: saklamak.

⁷⁶ muhabbet: aşk.

⁷⁷ mahrem-i her-hâl: çok samimi olunan kimse, sırdaş.

⁷⁸ i'tikâd: inanç.

⁷⁹ bâis-i hayât: yaşama sebebi.

⁸⁰ timsâl-ı muhabbet: sevginin işareti, sembolü.

⁸¹ ihtirâz etmek: kaçınmak, çekinmek.

⁸² nazar-ı nüvâzişkârâne: iltifat edici bakış.

⁸³ muâmele-i mültefitâne: iltifat edici davranış.

⁸⁴ hâl-i inkisâr: kırılma, gücenme hâli.

⁸⁵ zamân-ı ye's ü igbirâr: ümitsizlik ve kırgınlık zamanı.

⁸⁶ evet: ama, ancak.

⁸⁷ cihet: sebep.

⁸⁸ muhterizâne: sakınarak, çekinerek.

⁸⁹ avdet: geri gelme, dönme.

⁹⁰ şey'-i meçhûl: bilinmeyen şey.

⁹¹ haremserâ-ı rûh: ruhun gizli, yasak bölgesi.

zel Efdelya'sını görmek istediğini hissediyordu. Bir hâl-i telaş u ihtiraz⁹² ile başını çevirdi. Ay! Yarısından büyük bir kısım-ı nuranisi⁹³ Ayasofya'nın alı⁹⁴ kubbesinin üzerinden zuhur ederek⁹⁵ ilk şua'ı⁹⁶ o تنها sokağın arasına düşmüştü. Evine vasıl olup⁹⁷ biraz bir şey yedikten sonra odasına çekildi. Aradan birkaç dakika gûzar etmişti⁹⁸ ki odasının kapısını açarak içinde kimse olmayan evinde birisinin dolaşıp dolaşmadığını, penceresini kaldırıp sokaktan kimsenin geçip geçmediğini anladıktan sonra güzel Efdelya'sını düşünmeye başladı.

Bugün oyunda kendisine niçin o kadar ziyade gelmişti acaba...? Koy-nundaki çiçekleri çıkarıp bir hürmet-i dindarane⁹⁹ ile öptükten sonra hücresinin en yüksek cihetine¹⁰⁰ koydu!

“Bu çiçekler, ah bu çiçekler... beni öldürecek!” diyordu.

Kendisini bir kere kabul edecek olursa... Bu hücreleri saksılarla donatacak. O güzel Efdelya'sını şu köşeye ikad edecek¹⁰¹.. Kendi kendine ayağa kalkıp oda kapısının eşiğinde oturdu! Ne kadar garip hikayeler söyleyecek, bütün geceler güldürecek! (galiba gündüzün kendisine gülerken bakan o büyük siyah gözler bunu ziyadece mest etmişti.) Mesela şimdi odaya giriyor... Bir ilahe-i hüsnün¹⁰² karşısındaki putperest¹⁰³ gibi başını tahtaların üzerine koydu.... Bir müddet o vaziyette kaldıktan sonra gayet güzel rüyalı bir uykudan uyanır gibi bir hâl ile başını kaldırdı. ‘Ah, pek de çirkin.. Âlemin maskarası...’ Ağlamaya başladı.

⁹² hâl-i telâş u ihtirâz: telaş ve çekinme hâli.

⁹³ kısım-ı nûrânî: ışıklı, parlak kısım.

⁹⁴ âli: yüksek.

⁹⁵ zuhûr etmek: görünmek.

⁹⁶ şua': ışıık.

⁹⁷ vâsıl olmak: varmak.

⁹⁸ gûzâr etmek: geçmek.

⁹⁹ hürmet-i dindarâne: dindarca bir hürmet.

¹⁰⁰ cihet: yan, taraf.

¹⁰¹ ik'âd etmek: oturtmak.

¹⁰² ilâhe-i hüsn: güzellik ilahesi, heykeli.

¹⁰³ bütperest: putperest.

Bu tahayyülat-ı duradur¹⁰⁴ içinde iken o büyük ağaçtaki kuşlar ötüşmeye başladılar. Sabah oluyordu. Bitab-ı hayal¹⁰⁵ olarak orada bir köşeye düştü.

Son günümüzde bir haber-i matem¹⁰⁶ getiren o ay ne kadar da süratle cereyan edip¹⁰⁷ gitmişti. İki haftadan beri tiyatrosuna gelmeyen Efdelya evleniyordu. Senelerden beri hiçbir ses seda işitilmeyen bu evden, o günlerde birisinin hıçkırına hıçkırına ağladığı işitilmişti.

Bu zavallı Paskal bir Cuma günü locaya kocasıyla beraber gelen Efdelyayı güldürerek ve teessürat-ı can-hıraşından¹⁰⁸ renk vermemek için başını önüne eğerek kemal-i süratle¹⁰⁹ evine gidip içine kapandığı odasının kapısını sürmeledi. Ertesi sabah öğleden sonra kapısını kırarak gibi vuran ihtiyar Rum karısı hiçbir cevap alamayınca kemal-i havf ü telaş¹¹⁰ ile mahalleden topladığı adamlarla kapısını kırıp odaya girdiler. Odaya girer girmez herkes gülüşmeye başladı. Zira Paskal asılmış bir adam taklidi yaparak o meşhur maharetiyle dilini çıkarmıştı.

Hayatında herkesi güldürdüğü hâlde¹¹¹ mematında¹¹² kimseyi ağlatmayan zavallı Paskalın bu seferki hâli taklit değil, ölüm gibi hakikat idi.

¹⁰⁴ tahayyülât-ı dūrâdūr: uzun uzadıya hayal etme.

¹⁰⁵ bitâb-ı hayâl: hayalden yorgun düşmüş.

¹⁰⁶ haber-i mâtem: matem haberi.

¹⁰⁷ cereyan edip: geçmek.

¹⁰⁸ teessürât-ı can-hırâş: yürek parçalayan üzüntüler.

¹⁰⁹ kemâl-i sür'atle: büyük bir hızla.

¹¹⁰ kemâl-i havf ü telâş: büyük bir korku ve telaşla.

¹¹¹ güldürdüğü hâlde: güldürdüğü şekilde, güldürdüğü gibi.

¹¹² memât: ölüm.

Küçük Şeyler

SAMİ PAŞAZADE SEZÂİ

Halit Ziya Uşaklıgil'in, en çok etkilendiği eserlerden biri olarak andığı Sami Paşazade Sezai'nin Küçük Şeyler adlı kitabı, Türk edebiyatında Batılı anlamda kısa öykünün başlangıcı olarak kabul edilir. Söz konusu kitapta Sami Paşazade Sezai, küçük şeylerden, küçük dünyalardan büyük anlatılar ortaya çıkarmıştır. Kitapta, toplumca büyük kabul edilen olaylar değil, küçük yanlış anlamalar; toplumun önde gelen insanları değil, kıyıda köşede kalan insanların derin dünyaları konu edinilir. Bu kitaptan tüm Açıköğretim öğrencilerinin istifade etmesini temenni ediyoruz...

ISBN 978-975-06-2294-6

9 789750 622946

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ
ESKİŞEHİR